

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
ÕIGUSTEADUSKOND
ERAÕIGUSE OSAKOND

Marianne Pärnpuu

KOOSLULEPINGU VAJALIKKUS PEREKONNASUHETE REGULEERIMISEL

Magistritöö

Juhendaja: *dr.jur.* Priidu Pärna

Tallinn
2023

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
I KOOSLUSEADUSE JA KOOSLULEPINGU OLEMUS NING KOOSLULEPINGU SISU ANALÜÜS.6	
1.1. KOOSLUSEADUSE JA KOOSLULEPINGU OLEMUS.....	6
1.1.1. Kooseluseaduse vajalikkus seaduslõnga täitmiseks.....	6
1.1.2. Kooselulepingu sõlmimise eeldused	10
1.2. KOOSLULEPINGUGA SEOTUD ÜLALPIDAMISKOHUSTUS JA REGISTREERITUD ELUKAASLASTE SURMAJÄRGSSED TAHTAVALDUSED	14
1.2.1. Kooselulepingust tulenev ülalpidamiskohustus	14
1.2.2. Registreeritud elukaaslaste surmajärgsed tahteavaldused.....	17
1.3. VÄLISMAAL SÕLMITUD REGISTREERITUD KOOSELU TUNNUSTAMINE EESTIS JA VÄLISMAALASTE ÕIGUSLIKUD PROBLEEMID SEoses RAKENDUSAKTIDE PUUDUMISEGA	21
1.3.1. Välismaal sõlmitud registreeritud kooselu tunnustamine Eestis	21
1.3.2. Välismaalaste õiguslikud probleemid seoses rakendusaktide puudumisega	24
II KOOSLULEPING VÕRDLUSES ABIELUGA	26
2.1. KOOSLULEPING VÕRDLUSES ABIELUGA.....	26
2.1.1. Sõlmimise ja lõpetamise eeldused ja vorm	26
2.1.2. Õigused ja kohustused	30
2.1.3. Kooselulepingust üleminek abielule	33
2.2. KOOSLULEPINGU JA ABIELU ÜHEAEGSE EKSISTEERIMISE MUDELID	35
2.2.1. Monistlik mudel	35
2.2.2. Pluralistlik mudel.....	37
III KOOSLULEPING VÕRDLUSES SELTSINGULEPINGUGA JA VABAABIELUGA	43
3.1. KOOSLULEPING VÕRDLUSES SELTSINGULEPINGUGA	43
3.1.1. Sõlmimise ja lõpetamise eeldused ja vorm	43
3.1.2. Õigused ja kohustused	48
3.2. KOOSLULEPINGU VÕRDLUS VABAABIELUGA	51
3.2.1. Sõlmimise ja lõpetamise eeldused ja vorm	51
3.2.2. Õigused ja kohustused	52
KOKKUVÕTE	56
THE NECESSITY OF THE REGISTERED PARTNERSHIP AGREEMENT IN REGULATING FAMILY RELATIONS	60
KASUTATUD MATERJALID	66
KASUTATUD LÜHENDID	71

SISSEJUHATUS

Kooseluseadus võeti Riigikogu poolt vastu peaaegu üheksa aastat tagasi, kuid tänase päevani ei ole kooseluseaduse rakendamise seadus jõudnud kaugemale kui esimene lugemine. Kooseluseaduse eelnõu algatamise põhjuseks oli Eesti ühiskonnas järjest enam esinev tendents, mille kohaselt paarid ei soovi sõlmida abielu ja elavad vabaabielus ning sellest tulenevalt elab suur hulk isikuid potentsiaalselt haavatavas majanduslikus olukorras. Lisaks tekitas kooseluseadus esimest korda võimaluse ka samast soost isikutel muuta oma suhe ametlikuks ning defineerida õigused ja kohustused enda ja kolmandate isikute suhtes kooselulepingus. Kooseluleping, kuigi mitmes aspektis sarnane abielule, moodustab siiski eraldi institutsiooni ning peamised erinevused on nähtavad just seadusega tagatud õiguste ja kohustuste mahus. Seadusandja on kooselulepingu eelnõu väljatöötamisel eelistanud lepinguvabadust ja vastu võtnud kooseluseaduse, mis pakub elanikele sisuliselt alternatiivse regulatsiooni.

Kooseluleping ei ole Eestis loodud kui vaid samast soost isikute alternatiiv abielule ning järjest enam vastassoost paare eelistab kooselulepingu sõlmimist, sest abieluga kaasnevad teatud traditsioonid ja kuvand, mis ei ole kõigile sobilikud. Siiski on hetkel kehtiv kooseluseadus vaid osaliselt toimiv kooseluseaduse rakendusaktide seaduse vastu võtmata jätmise tõttu. Rakendusaktid sisaldasid olulisi viitelisi sätteid seaduse toimimiseks koos teiste seadustega ühises õigusruumis ning olid aluseks registrikande teostamiseks kooselulepingute tõestajate poolt, mis tagaks registreeritud elukaaslastele õigusselguse ning usaldusväärsed andmed kolmandate isikute jaoks tehingute tegemisel. Seoses puuduliku regulatsiooniga on tekkinud olukord, kus õigusnõustajad teadlikult soovivad isikutel, kellel on võimalus abielu sõlmida, hoiduda kooselulepingu sõlmimisest, kuniks võetakse vastu kooseluseaduse rakendamise seadus. See aga pärsib perekonnasuhte arengut Eestis ning jätab endiselt riigipoolse kaitseta isikud, kes sooviks oma kooselu reguleerida, kuid kelle jaoks ei ole abielu kui institutsioon sobiv.

Eestis on hetkel valida kolme perekonnasuhte mudeli vahel – vabaabielu, registreeritud kooselu ja abielu. Tegemist on nii vormilt kui ka õigustelt ja kohustustelt eriilmeliste institutsioonidega ning teadliku valiku tegemiseks on vaja teadvustada erinevaid nüansse, mis esmapilgul ei pruugi olla arusaadavad. Abielu, mille osas on seadusandja jätnud isikutele vähese otsustusõiguse, on

vaieldamatult kõige populaarsem perekonnasuhete korraldamise vorm ning analüüsida tuleks ka potentsiaalset olukorda, millises kõikide isikute jaoks kehtib abieluvabadus. Kas kooseluleping kaotab oma funktsiooni Eesti ühiskonnas või nähtub, et ühekülgne regulatsioon on minevikunähtus ja elanikud vajavad alternatiivseid võimalusi sisustamaks enda suhe ja sellega seotud õigused. Riik ei saa sundida püsisuhtes elavaid isikuid muutma enda suhet ametlikuks, olgu see siis abielu või registreeritud kooselu näol. Vabaabielu on statistiliselt järjest enam kasutatav suhtevorm ning tõenäoliselt jätkub selline tendents veel pikalt. Seetõttu on oluline teadvustada vabaabielu positiivseid ja negatiivseid aspekte ning analüüsida seadustes ettenähtud võimalusi oma õiguste kaitseks olukorras kus ametlikult ei ole neid õiguseid ja kohustusi defineeritud.

Magistritöö eesmärgiks on analüüsida, kas kooseluseadus oma kehtival kujul on toimiv seadus ning kas kooseluleping võrdluses teiste perekonnasuhete korraldamise võimalustega on vajalik Eesti ühiskonnas või on tegemist pigem kehva alternatiiviga juba olemasolevate mudelite kõrval.

Magistritöö autor on seadnud hüpoteesideks:

- 1) kooseluseadusest tulenevate õiguste ja kohustuste ja perekonnaseadusest tulenevate õiguste ja kohustuste erinevus on laiaulatuslik ja seadusandja pool taotluslik valik regulatsiooni koostamisel;
- 2) kooselulepingul on oma positsioon perekonnasuhete reguleerimisel ka olukorras, kus kõikidel isikutel on õigus vabalt valida endale sobiv perekonnamudel.

Hüpoteeside kontrollimiseks viis autor läbi võrdleva analüüsi kehtiva seadusandluse ja kohtupraktika suhtes, teotudes seisukohtade kujundamiseks õiguskirjandusele.

Magistritöö koosneb kolmest peatükist, mis on omakorda jagatud alapeatükkideks, et töö oleks struktureeritud vastavalt analüüsi vajavale temale ning eristatud oleks erinevad tahud, mida käsitletakse. Esimene peatükk analüüsib kooseluseadust ja kooselulepingut ning esimene alapeatükk keskendub küsimusele, kas kooseluseadust on üldse vaja, kuidas jõuti seaduseelnõu välja töötamiseni ning kas kooseluseaduse puhul on tegemist kehtiva seadusega. Seejärel on esimese peatüki teises pooles analüüsitud kooselulepingut. Kirjeldatud on sõlmimise ja kehtetuse eeldused, registreeritud elukaaslastele kohaldatavat ülalpidamiskohustust ning viimasena

kooseluseaduse ja pärimisseaduse omavahelist seotust. Esimese peatüki mõte on anda üleüldine ülevaade kehtivast seadusest ja selle alusel sõlmitavast lepingust ning analüüsida võimalikke puuduseid, mida seaduse sõnastus endaga kaasa toob.

Teises peatükis on võrreldud kooselulepingut ja abielu, et tekiks ülevaade, mis on hetkel kehtivas õiguses registreeritud kooselu ja abielu peamised erinevused. Kõigepealt on analüüsitud kooselulepingu ja abielu sõlmimise tingimusi ning õiguseid ja kohustusi, seejärel mis osas perekonnaseadus ja kooseluseadus ühtivad ning kumb seadus annab elukaaslastele suurema õiguskindluse. Käsitletakse kooseluseadusesse lisatud lihtsustatud korras abielule ülemineku vajalikkust ja rakendamise võimalust. Peatüki teises osas keskendutakse registreeritud kooselu ja abielu võimalikule ühisele toimimisele olukorras, kus abieluvabadus on tagatud kõigile olenema partnerite soost.

Kolmandas peatükis on võrreldud kooselulepingut, seltsingulepingut ja vabaabielu. Analüüsitud on seltsingulepingu ja vabaabielu sõlmimise tingimusi ning õiguseid ja kohustusi võrdluses kooselulepinguga. Sihiks on täpsem arusaam seltsingust ning seeläbi üleüldiselt kooseluseaduse vajalikkusest juba kehtiva regulatsiooni pinnalt. Teine peatükk on oluline oma võrdluses kolme erineva regulatsiooni osas, milliste kõigiga on üritatud lahendada perekonnasuhetest tulenevaid probleeme ning selle tulemusena veelkord saada kinnitust, kas kooseluseadusel on oma koht Eestis või täidavad seaduslõnga juba olemasolevad kooseluvormid.

Töös on peamiselt analüüsitud normatiivmaterjale ning nende aluseks olevaid seaduseelnõusid ja seletuskirju. Lisaks on analüüsitud Eesti ja välisriikide erialakirjandust, kohtulahendeid ja statistilisi andmeid, et tagada töö põhjalikum käsitlus.

Magistritööd iseloomustavad märksõnad: kooselu, perekonnaõigus, ülalpidamiskohustus, seltsingulepingud.

I KOOSLUSEADUSE JA KOOSLULEPINGU OLEMUS NING KOOSLULEPINGU SISU ANALÜÜS

1.1. Kooseluseaduse ja kooselulepingu olemus

1.1.1. Kooseluseaduse vajalikkus seaduslõnga täitmiseks

Esimeses alapeatükis käsitletlen kooseluseaduse regulatsiooni vajalikkust, lisaks toon välja seaduse vastuvõtmise ja kehtima hakkamise õiguslikud probleemid ning analüüsin kooseluseaduse kehtetuks tunnistamise võimalikke tagajärgi, et anda paremat ülevaadet kooseluseaduse kohast Eesti ühiskonnas. Seejärel analüüsin kooselulepingu sõlmimise tingimusi ja tingimustele vastavuse võimalikke probleeme, et leida võimalikke kitsaskohti seaduses.

Kooseluseadus on oma olemuselt üks viimase aja kõige uuenduslikum õigusakt, mis Eesti Vabariigis vastu võetud on. Kooseluseaduse vajalikkus nähtub ennekõike samasooliste paaride õiguslike suhete reguleerimises nii varaküsimustes kui ka suhtlemisel kolmandate isikutega ja riigiga, sest seadusandja võimaldab abielu registreerida, ja sellega kaasnevaid õiguseid kasutada, vaid mehe ja naise vahel, vastavalt perekonnaseaduse § 1 lõikele 1¹. Kooseluseaduse eelnõu seletuskirjas viidatud Justiitsministeeriumi poolt koostatud analüüsist lähtuvalt on eesmärgiks seatud mitteabielulise kooselu partneritele piisava õigusliku kaitse tagamine selliselt, et ei kahjustataks abielu institutsiooni ega vähendataks paaride motivatsiooni abielusid sõlmida.² Demograafilises uuringus³, mis viidi läbi 14 Euroopa riigi ja Ameerika Ühendriikide statistika alusel, milles uuriti muutusi partnerlusmustrites, on selgelt näha kuidas 1945-1954 sündinute hulgas on kõige suurem osakaal paaridel, kes on noorelt kiiresti abiellunud ning peaaegu olematu on nende isikute osakaal, kes elavad koos, ilma et nende kooselu oleks ametlik. Vaid 20 aastat

---

¹ Perekonnaseadus. – RT I 2009, 60, 395 ... RT I, 22.12.2021, 15.

² Kooseluseaduse eelnõu 650 SE I seletuskiri. - www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ea84e71c-291a-4c91-88b0-bd64af650d21 (31.03.2022).

³ B. Perelli-Harris, M. Lyons-Amos. Changes in partnership patterns across the life course: An examination of 14 countries in Europe and the United States. Demographic Research vol 33, 2015 lk. 145-178.

hiljem sündinud isikute statistika näitab aga olulisi muutusi ning just Eesti puhul on märgata olulist kooselu eelistajate arvu kasvu. Viidatud uuringu Eesti statistika näitab, et üle 40% naistest ei sõlmi abielu noorelt suhtesse astudes vaid eelistab kõigepealt elada kooselus ja seejärel hiljem abielu sõlmida, mis on üleüldine Põhja-Euroopa ja Lääne-Euroopa trend. Demograafilised tendentsid kinnitavad veelgi, et lisaks abielule on vajalik alternatiivne perekonnasuhete reguleerimise vorm, sest järjest enam paare elab pikalt kooselus enne abielu sõlmimist või ei sõlmi kunagi abielu ning seega on reguleerimata nende varalised suhted kooselu ajal ja selle lõppedes.

Konservatiivsetele, traditsionaalset peremudelit eelistatavatele inimrühmadele on samasooliste isikute ametlik kooselu, olgu siis abielu või registreeritud kooselu vormis, võõras kontseptsioon, mille reguleerimise vajalikkuses kaheldakse. Tõenäoliselt on just Eesti ühiskonna konservatiivne suhtumine koosellu põhjus, miks kooseluseadus kujundati sooneutraalseks ning seaduses on reguleeritud lihtsustatud korras kooselulepingust tulenevate õiguste ja kohustuste jätkumine abielulises kooselus, kuigi kooseluseaduse põhisubjekti jaoks on abielu sõlmimine välistatud. Vastavalt Sotsiaalministeeriumi poliitikaanalüüsile⁴ on mitteabieluline kooselu nii nende seas, kes ei ole kunagi abielu sõlminud kui ka juba eelnevalt abielus olnud lahutatud isikute seas, muutumas Eesti ühiskonnas järjest populaarsemaks leibkonnavormiks. Suurema osa mitteabielulises kooselus olevatest paaridest moodustavad vastassoost paarid, kuid enne kooseluseaduse vastu võtmist oli kõige suurem seaduselünk just samasooliste paaride õiguslike suhete reguleerimises. Eesti Vabariigi Põhiseadus ei kitsenda perekonnapõhiõigust ainult vastassoost paaridele ning endine õiguskantsler Indrek Teder on oma 2011. aasta seisukohas samasooliste partnerlussuhete reguleerimisest öelnud, et täna Eestis kehtiv õiguslik raamistik ei taga piisavalt faktilise kooselu partnerite õiguste kaitset. Õiguskantsler on seisukohal, et samasooliste isikute püsiv kooselu kuulub perekonnapõhiõiguse kaitsealasse. Põhiseadusest tuleneb riigile soorituskohustus perekonnapõhiõiguse realiseerimise tagamiseks. Õiguskantsler peab perekonnapõhiõigusega vastuolus olevaks olukorda, kus seadustega on üldse määratlemata samasooliste inimeste vaheliste

---

⁴ Sotsiaalministeerium. Poliitikaanalüüs abielu ja vaba kooselu; trendid, regulatsioonid, hoiakud. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 4/2008. - https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/4_2008_abielu_kooselu.pdf (31.03.2022).

peresuhete regulatsioon.⁵ Euroopa Inimõiguste Kohus on öelnud, et on kunstlik väita justkui samasoolised paarid ei saaks omada perekonnasuhteid EIÕK artikli 8 mõttes ning et perekonna mõiste alla kuulub ka samasooline paar kes elab stabiilses *de facto* kooselus samamoodi nagu see mõiste laieneb erinevast soost paarile, kes ei ole abielus, kuid on püsivas kooselus.⁶

Riigikogu võttis kooseluseaduse 09.10.2014. a vastu.⁷ Kooseluseaduse § 26 sätestab, et käesolev seadus jõustub 2016. aasta 1. jaanuaril koos rakendusaktidega.⁸ Nimetatud säte on tekitanud poliitikute seas väga palju lahkarvamusi teemal, kas seadus on jõustunud või seadus ei ole veel jõustunud, sest Riigikogu poolt on vastu võtmata kooseluseaduse rakendamise seadus. Oma seisukohas Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumile on nii enamus tollel ajal Riigikogu õiguskomisjoni moodustanud isikutest (neli Riigikogu õiguskomisjoni liiget jäid eriarvamusele) kui ka endine justiitsminister Urmas Reinsalu leidnud, et kooseluseadus ei ole jõustunud.⁹ Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium nõustub oma määruises halduskohtuga, et kooseluseadus on jõustunud. PS § 108 järgi jõustub seadus kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist, kui seaduses endas ei ole sätestatud teist tähtaega. KooS §s 26 on sätestatud, et seadus jõustub 1. jaanuaril 2016 koos rakendusaktidega. Kolleegiumi hinnangul nägi KooS § 26 ette kooseluseaduse jõustumise tähtaja, seadmata seaduse jõustumist sõltuvusse rakendusaktidest. Sellist järeldust toetab KooS § 26 grammatiline tõlgendus, samuti võrdlus senise õigusloomepraktikaga.¹⁰ Lisaks ütleb Riigikohus, et kooseluseadus on alates 01.01.2016. a Eesti õiguskorra osa ning seda tuleb kohaldada koostoimes teiste kehtivate õigusaktidega. Kooseluseaduse ja teiste õigusaktide vaheliste vastuolude ilmnemisel tuleb nende ületamisel lähtuda asjakohastest tõlgendusvormidest ja -printsipiidest, nagu näiteks *lex posteriori derogat priori*.¹¹ Riigikohtu analüüs seaduse jõustumise kohta annab kindlasti kooselulepingu sõlmimisest

---

⁵ I.Teder. Õiguskantsleri seisukoht samasooliste partnerlussuhete reguleerimisest. - Õiguskantsleri Kantslei 23.05.2011.

⁶ EIKo 51362/09, *Taddeucci ja McCall vs. Itaalia*, p 58.

⁷ Riigikogu. Hääletustulemused 09.10.2014 / 10:29. - www.riigikogu.ee/tegevus/tooulevaade/haaletused/haaletustulemused-kohalolekukontroll/a85129ed-4873-4b9d-ac37-4788b6587fa0 (09.04.2022).

⁸ Kooseluseadus. - RT I, 16.10.2014, 1.

⁹ RKPJKm 51742, p 17, p 21.

¹⁰ RKPJKm 51742, p 32.

¹¹ RKPJKm 51742, p 38.

huvitatud isikutele ja ka notaritele, kelle ainupädevuses on kooselulepingu tõestamine, kindluse lepingute kehtivuse osas, ka rakendusaktide puudumisel.

Kolmel korral, aastatel 2015, 2016 ja 2017, on Riigikogule esitatud kooseluseaduse kehtetuks tunnistamise seaduse eelnõu. Igal korral on eelnõu juurde kuuluv seletuskiri olnud identne eelmisega, kuid eelnõule allakirjutanute isikukoosseis on ajas muutunud. Argumentide hulka kuulub nii väide, et kooseluseaduse vastuvõtmisega ühiskonna liitmise asemel hoopis lõhestati ühiskonda, kui ka etteheide halva õigusloome praktika ning määramatuse osas.¹² Kõik kolm korda on seaduseelnõu algatamise vastu hääletanud enamus Riigikogu saadikuid ning menetlus on sellega lõpetatud. KooS §-s 26 on Riigikogu võtnud endale ülesandeks vastu võtta ka rakendusaktid, milleni tänaseni jõutud ei ole. Seega olen osaliselt nõus, et kooseluseaduse õigussubjektid on pandud halba õiguslikku olukorda, millises neil on võimalik sõlmida leping, kuid rakendusaktide puudumise tõttu eksisteerib ebakindel olukord lepingus kokkulepitu tunnustamise osas riigi poolt. Rahvastikuregistri ja välja pakutud vararegistri kannete tehnilise puudulikkuse tõttu on kolmandatel isikutel võimatu kontrollida kehtiva kooselulepingu olemasolu ja lepingu sõlminud isik peab iga kord tehingu sõlmimisel edastama notarile oma kooselulepingu. Olukorras, kus näiteks osaühingu osade omandamisel ei märgita äriregistrisse ühisomanikke, vaid ühisomandi olemasolu kontrollitakse alles osa võõrandamisel võib ühe kooselupartneri osaühingu osa käsutamine kaasa tuua olulise finantsilise kahju teise kooselupartneri jaoks. Kooseluseaduse kritiseerimisel on liiga palju keskendutud samasooliste paaride võimalikule kooselule. Arvesse tuleks võtta statistilisi näitajaid, mis kinnitavad, et järjest enam leibkondi, ka vastassoost isikud, ei soovi abielu sõlmida ning ühiskonnas on vajalik alternatiivne regulatsioon.

Kooseluseaduse kehtetuks tunnistamine ei lahendaks tekkinud õigusliku probleemi, pigem külvaks see veel rohkem segadust juba sõlmitud lepingute osas. Samuti tekitaks see uuesti endise õiguskantsler Indrek Tederi poolt viidatud olukorra, kus ühe grupi inimeste kooselu ja varalised suhted on reguleerimata. Endine siseminister Andres Anvelt on oma seisukohas Justiitsministeeriumile kooseluseaduse kehtetuks tunnistamise seaduse eelnõu kohta öelnud, et kooseluseaduse kehtetuks tunnistamise korral võib õiguskindluse, sh õiguspärase ootuse põhimõte

---

¹² Kooseluseaduse kehtetuks tunnistamise seaduse eelnõu (149 SE) seletuskiri. - <https://eelvoud.valitsus.ee/main#bBDzfNXd> (31.03.2022).

saada rikutud. Õiguspärase ootuse põhimõtte kohaselt peab igäihel olema võimalus kujundada oma elu mõistlikus ootuses, et õiguskorraga talle antud õigused ja pandud kohustused püsivad stabiilsetena ega muutu rabavalt isikule ebasoodsas suunas. Selline riigi käitumine ei ole kooskõlas õigusriigi põhimõtte osaks oleva õiguskindlusega, kaotades juba antud õigused ning tekitades isikutes asjatut segadust ning teadmatust.¹³ Õiguskindluse ja õiguspärase ootuse põhimõtte kuulub õiguse üldtunnustatud põhimõtete hulka ning on üks demokraatliku õiguskorra alustaladest, millega arvestamine peaks olema Eesti ühiskonnas elementaarne ning mille eest peaks seisma Eesti seadusandlik võim, mitte tekitama oma seadusloomega olukordi, kus kodaniku ainus võimalus oma õiguste eest seista on riigi vastu kohtusse pöörduda.

Kooseluseadusel on Eesti ühiskonnas kindlasti oma koht ning mitteabielulises kooselus elavate isikute omavahelised suhted vajavad reguleerimist, seda kinnitab nii statistika kui ka õiguskantsleri poolt esitatud analüüs. Kuigi Riigikogu on rakendusaktide vastu võtmata jätmisega tekitanud õigusliku ebaselguse on Riigikohus kinnitanud paljude õiguspraktikute seisukohta seaduse kehtimise osas ning taaskord selgitanud seaduse tõlgendamise olulisust seda ka *lex posterior derogat priori* põhimõtet rakendades. Võttes arvesse, et kooseluseadusel on omad puudujäägid tekitaks seaduse kehtetuks tunnistamine veel suurema õigusliku probleemi, eriti arvestades, et paljud paarid on sellise lepingu kasuks juba otsustanud ning seaks tõelise küsimärgi alla õiguskindluse printsiibi.

1.1.2. Kooselulepingu sõlmimise eeldused

Kooselulepingu puhul on tegemist perekonnaseadusest eraldiseisva unikaalse lepinguga, milles lepitakse kokku kahe füüsilise isiku varalised suhted ja vastastikkused kohustused eeldusel, et isikud oma omavahel emotsionaalselt ja majanduslikult seotud ning elavad mitteabielulises suhtes. Seaduse uudsusest tingituna on hetkel veel keeruline analüüsida ammendavalt võimalikke puudujääke kokkulepete osas, lisaks on lepingu tekst iga notari poolt eraldi koostatud ning kolmandate isikute jaoks konfidentsiaalse sisuga. Seadusandja on kooselulepingule kohaldanud

---

¹³ Siseminister A. Anvelt. Seisukoht kooseluseaduse kehtetuks tunnistamise seaduse eelnõu 461 SE kohta. 02.06.2017 nr 1-7/172-2. - <https://eelvoud.valitsus.ee/main#D4E3nWFB> (29.03.2022).

kõige rangema võimaliku lepinguvormi ehk leping peab olema notariaalselt tõestatud vormis ja muus vormis sõlmitud leping ei too endaga kaasa soovitud õiguseid ja kohustusi. Lisaks saab kooselulepingut sõlmida vaid isiklikult ning puudub võimalus volitada kedagi kolmandat lepingut allkirjastama. Kooseluseaduse vastuvõtmise ajal piiras juba eelmises lauses nimetatud kitsendus oluliselt inimeste hulka, kellel oli võimalus kooselulepingut sõlmida, sest isikul pidi olema nii rahaliselt kui ka õiguslikult võimalik viibida Eestis. Alates 2020. a algusest on isikel võimalik osaleda lepingu sõlmimisel ka kaugtõestamise teel ehk videosilla vahendusel ning allkirjastada leping digitaalselt, mis võimaldab ka liikumiskiirangute korral registreerida kooselu. Selle võimaluse kasutamiseks peavad isikul siiski olema kehtivad Eesti digikeskkonnas sisse logimiseks vajalikud dokumendid ning paroolid, kuid piisab ka E-residentsusest.

Vastavalt KooS § 1 lg-le 1 võivad kooselulepingu sõlmida kaks füüsilist isikut, kellest vähemalt ühe elukoht on Eestis, seejuures kohaldatakse Tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 14 lg-st 1 tulenevat mõistet alalise või peamise elamiskoha kohta.¹⁴ Seejuures tuleb ka arvestada TsÜS § 14 lg 2, mille kohaselt võib isiku elukoht olla üheaegselt mitmes kohas ning igal elukohal on õiguslikult sama tähendus, nagu ainukesel elukohal¹⁵. Seadusesse kirjutatud nõude põhjenduseks on kooseluseaduse eelnõu seletuskirja kohaselt vältida nn kooseluturismi ehk lühiajaliselt siinviibivate välismaalaste saabumist, kellel ei ole võimalik enda elukohariigis kooselulepingut sõlmida ning kellel puudub seos Eestiga.¹⁶ Kui tuua võrdluseks Euroopa riikide regulatsioonid, siis leidub mingis vormis registreeritud kooselu, või abielu, enamikes riikides. Euroopa Liidu poolt kogutud andmete kohaselt ei ole riigi poolt loodud kooselu ametlikku registreerimist kunagi kehtestatud Bulgaarias, Lätis, Leedus, Poolas, Rumeenias ja Slovakkias,¹⁷ samas leidub riike, kus uusi registreeritud kooselusi enam sõlmida ei saa ning kehtib abieluvõrdsus kõigile. Minule kättesaadavate kooselulepingute põhjal nähtub, et enim kolmandast riigist pärit kooselulepingu sõlmijaid on pärit Venemaa Föderatsioonist, mis on seletatav geograafilise asukoha ja sotsiaalse põimumise tõttu. Samuti on kindlasti põhjuseks asjaolu, et Venemaa Föderatsioonis ei ole

---

¹⁴ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - [RT I 2002, 35, 216](#) ... RT I, 22.03.2021, 8.

¹⁵ RKTko 3-2-1-13-16 p 13.

¹⁶ Kooseluseaduse eelnõu 650 SE I seletuskiri.

¹⁷ Civil Unions and registered partnerships.

https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/registered-partners/index_en.htm (02.04.2023).

samasooliste kooselu registreerimine reguleeritud. KooS § 1 lg 1 nimetatud kitsendus on mõistlik tagamaks nii lepingut tõestavale notarile kui ka osapooltele õigusselguse lepingu sõlmimisel ja selle tagajärgede osas.

Kui püsivalt Eestis elaval isikul, kas siis kodanikul või elamisloa alusel, on Eesti rahvastikuregistrisse märgitud kõik tema peamised andmed sh elukoht, teovõimepiirangud, sugulussuhted ja võimalikud eelmised või kehtivad abielud, siis Eestiga mitte mingit seost omaval isikul nimetatud sissekanded puuduvad. Arvestades, et notar on tehingu tõestamisel kohustatud välja selgitama isiku teovõime, võimalikud kehtivad abielud ja kooselud ning sugulussuhte puudumise, sest vastavalt KooS §-le 2 on tegemist kooselulepingu sõlmimist välistavate asjaoludega, peab välisriigist tulev, kooselulepingut sõlmida sooviv isik, oma elukohariigist kaasa võtma mitmeid kooselu registreerimisvõimet tõendavaid dokumente. Euroopa Liidu sisese vabarände tulemusel on tihti tegemist ka olukorraga kus ollakse ühe riigi kodanik, aga töötatakse ja peamiselt elatakse teises riigis. Sellisel juhul peaks isik notarile esitama mõlema riigi rahvastikuregistri andmed. Lisaks on palju riike, kus vastavad registrid puuduvad või ei ole loodud vastastikkuseid õigussuhteid dokumentide tunnustamise osas. Näidetena võib tuua Venemaa Föderatsiooni kodanikud, kellel ka Eestis abiellumiseks on vajalik vastava abieluvõimetõendi saamiseks pöörduda Harju Maakohtusse ning Kanada kodanikud, kellel on vaja Eestis dokumendi tunnustamiseks läbida legalisatsiooniprotsess nii Kanadas kui ka Eesti välisministeeriumis.

Kooselulepingut sõlmida sooviv isik peab KooS § 1 lg 2 kohaselt olema teovõimeline ja täisealine. Nimetatud tingimuste rikkumisel on teisel lepingupoolel õigus KooS § 4 lg 1 p 1 alusel pöörduda kohtusse kooselulepingu kehtetuks tunnistamise nõudega. Lisaks on eraldi KooS §-is 5 toodud välja kehtetuks tunnistamise keeldumise alused, mille p 2 sätestab, et kooselulepingut ei tunnistata kehtetuks, kui on rikutud täisealisuse nõuet, kuid registreeritud elukaaslane kiidab täisealiseks saades kooselulepingu heaks. Jääb selgusetuks miks on niigi väga lühikeses seaduses suunatud nii palju tähelepanu täisealisuse nõude rikkumisele ja võimalikele tagajärgedele, arvestades, et õiguslikke tagajärgi toov leping peab olema sõlmitud notariaalselt tõestatud vormis. Tõestamisseaduse § 10 lg 1 kohaselt märgib notar osaleja kohta nii täpsed isikuandmed, et kahtlus ja segiajamine on välistatud, samuti on TõS § 10 lg 2 kohaselt notaril kohustus märkida lepingusse,

mis viisil ta osaleja isiku tuvastas.¹⁸ Välisriigi kodanikud peavad samuti notarile esitama nii oma elukohariigi rahvastikuregistri andmed kui ka kehtiva isikut tõendava dokumendi. Notarile seadusega määratud kohustuste valguses on keeruline ette kujutada olukorda, kus kooselulepingu saaks sõlmida alaealine isik.

Oluliselt keerulisem on notari jaoks tuvastada võimalikku teovõime piirangut, kui seda ametlikult veel tuvastatud ei ole. Notar peab tehingu käigus tegema selgeks mida lepingut sõlmida sooviv isik teha soovib ning kas ta saab aru tehingu tagajärgedest, kuid täpsemate nüansside välja selgitamine saab olla ainult vastava ala professionaali pädevuses. Tartu Ringkonnakohus on oma lahendis, mis puudutas väidetavalt teovõimetu isiku tehtud testamendi tühisuse tuvastamist leidnud, et kuigi vaidlusaluse testamendi on tõestanud notar, ei anna see alust järelduseks, et notari poolt teovõime tuvastamine oli usaldusväärne. Tartu Ringkonnakohus kinnitas Tartu Maakohtu seisukohta, et kuna luulumõtetega mitteseotud emotsioonid, kõne ja käitumine olid kuni 2014 häireteta, siis ei saanud tavapärase vestluse käigus testamendi tõestanud notarile testaatori luulumõtetest ajendatud käitumine olla äratuntav.¹⁹ Nimetatud lahend näitab hästi, et teatud vaimsed häired võivad olla varjatud ning meditsiinihariduseta isik ei suuda tuvastada võimalikku teovõime piirangut.

Kooselulepingu sõlmimisele on seatud mitmed tingimused, kui üldpildis on isikutele endale seatud piirangud võrreldavad ka abielu sõlmimiseks vajalike eeldustega, siis tunduvalt rohkem on piiratud tegelike isikute arv, kes on pädevad kooselulepingut tõestama. Oma lepingulise formaadi tõttu on kooselulepingute sõlmimine usaldatud vaid notaritele, kes peavad muuseas välja selgitama ka kooselulepingu kehtetuse aluste puudumise, mis tihti võib osutada keerulisemaks kui esmapilgul tundub.

---

¹⁸ Tõestamisseadus. - [RT I 2001, 93, 564](#) ... RT I, 22.12.2020, 47.

¹⁹ TrtRnKo 2-18-9933, p 3.

1.2. Kooselulepinguga seotud ülalpidamiskohustus ja registreeritud elukaaslaste surmajärgsed tahteavaldused

1.2.1. Kooselulepingust tulenev ülalpidamiskohustus

Teises alapeatükis keskendun kooseluseadusest tulenevate õiguste ja kohustuste analüüsile, eelkõige käsitlen ülalpidamiskohustust ning selle erisusi kooseluseaduses ning võimalikke murekohti ning tegelikku praktikat. Seejärel keskendun pärimisega seotud küsimustele, uurin kuidas on pärimine kooseluseaduses lahendatud ning mis toimingud on vajalikud ning mõistlikud, et kaitsta registreeritud elukaaslase õiguseid teise registreeritud elukaaslase surma korral.

Vastavalt KooS §-ile 7 kohustuvad kooselulepingu sõlminud pooled teineteist vastastikku toetama ja ülal pidama. Registreeritud elukaaslastel on teineteise suhtes võrdsed õigused ja kohustused. Nad korraldavad kooselu ühiselt, pidades silmas teineteise heaolu ning vastutades teineteise ees kooseluga seotud kohustuste täitmise eest. Kooseluseaduse väljatöötamise üks peamisi põhjuseid oli tagada järjest suuremale hulgal inimestest, kes elavad mitteabielulises kooselus, õigusselgus kooselu jooksul omandatud vara suhtes ning reguleerida tihti erineva suurusega sissetulekust tekkida võivat ebavõrdsust peres. Kooselulepingut sõlmival paaril on võimalik valida kolme varasuhte liigi vahel – varaühisus, varalahusus ja vara juurdekasvu tasaarvestus, ning isegi varalahususe puhul on registreeritud kooselupartneril kohustus teist partnerit ülal pidada, kui selleks peaks tekkima vajadus.

Kuigi ülalpidamine hõlmab nii tegevusi kui ka varalisi panuseid on ilmselt kriitilisema tähtsusega rahaline toetus, eriti olukorras kus kooselu jooksul ühe partneri töövõime langeb või üleüldse peatub kas siis ajutiselt või püsivalt. Riigikohus on abielulise kooselu suhtes ülalpidamise kohta öelnud, et abielulises kooselus lepivad abikaasad omavahel kokku, kes, kui suures ulatuses ja kuidas perekonna ülalpidamisse panustab, sh ei pea abikaasad tingimata võrdselt panustama, vaid kumbki abikaasa võib perekonna eluvajaduste rahuldamiseks panustada ka oma võimete, võimaluste ja varalise seisundi kohaselt²⁰ ning analoogia korras kohaldub see ka registreeritud kooselu korral. Üks võimalikest juhtumitest on rasedus ja väikelapse hooldamine, samuti kehtib see lapsendamise

---

²⁰ RKTko 3-2-1-10-13.

puhul, kus perekondlikult otsustatakse, et üks registreeritud elukaaslane jääb lapsega koju ning teine tagab perekonna ülalpidamise.

Elatise maksmises, registreeritud elukaaslaste vahel, on võimalik kokku leppida ka selleks puhuks kui kooselu peaks lõppema ja otsustatakse kooseluleping lõpetada. Oma iseloomult on ta sarnane perekonnaseaduse regulatsiooniga, kuid suureks erinevuseks on abielu ja kooselu puhul see, et abielu puhul tuleneb nimetatud kohustus seadusest, kuid kooselu puhul tuleb selline kokkulepe kooselulepingusse kirja panna. Viitena sätestab KooS § 9 lg 5 et nimetatud võimaliku kokkuleppe puhul kohaldatakse ülalpidamiskohustusele perekonnaseaduse 5. peatüki 2. jaos lahutatud abikaasa ülalpidamise kohta sätestatud. Arvestades, et laste elatis kooselu lõppemise puhul on eraldiseisev kohustus, mida reguleerib perekonnaseadus täiendavalt, siis tõenäoliselt enamus registreeritud elukaaslased endale pärast kooselu lõpetamist lisakohustusi võtta ei soovi. Analüüsidest minule kätte saada olevaid tõestatud kooselulepinguid alates jaanuarist 2016, on perekonnaseaduse 5. peatüki 2. jaos lahutatud abikaasade ülalpidamisele kohaldatava kokkuleppe lisanud oma kooselulepingusse kolm paari seitsmekümne neljast. Neist kolmest paarist ühe sõlmitud lepingus oli täiendus, et selline kokkulepe kehtib maksimaalselt kolm aastat pärast kooselu lõppemist. Seega tagab kooseluseadus elementaarsed õigused ja kohustused ülalpidamise osas registreeritud kooselu kestel, kuid ei koorma isikuid täiendavalt registreeritud kooselu lõppemise korral.

Oluliselt tihemini esinev kokkulepe ülalpidamise osas kooselulepingutes on laste elatis. Perekonnaseaduse 8. peatükk räägib põlvnemisest tulenevast ülalpidamiskohustusest. PKS § 97 nimetab isikud, kes on ülalpidamist saama õigustatud isikud ja PKS § 101 sätestab elatise andmise alaealisele lapsele, kuidas arvutada konkreetset elatise suurust ja mida tuleks arvustuskäigus lisaks vanema sissetulekule arvesse võtta. Registreeritud kooseludes, eriti kui tegemist on samasooliste paaridega on laps üldjuhul registreeritud ainult ühe kooselupartneri lapsena, sest puuduvad traditsionaalsed perekonnaseadusest tulenevad isikud – ema ja isa. Rohkem esineb selliseid olukordi naiskooselupartnerite vahel, kus üks naine on lapse bioloogiline vanem, aga tegelikkuses kasvatatakse last ühise perekonnana. Tõenäoliselt on statistika mõjutatud ka asjaolust, et paljudel samasoolistel meeskooselupartneritel ei ole bioloogilisi ega lapsendatud lapsi enne kooselulepingu sõlmimist, sest surrogaatema kasutamine ei ole Eestis lubatud. Enne kooseluseaduse vastu võtmist

ja selle alusel kooselulepingute sõlmimist oli oluliselt raskendatud või peaaegu võimatu ühel inimesel lapsendada teise inimese laps juhul kui bioloogilisele vanemale jäid ka vanemlikud õigused alles ja tegemist oli vanema nõusolekul lapsendamisega. Olukorras, kus samasooliste partnerite kooselus kasvatatakse last ühiselt, kuid põlvnemine on vaid ühest vanemast, tuleb selle kohta sõlmida eraldi ülalpidamise kokkulepe.

Uurides kooselulepinguid nähtub, et elatise kokkuleppeid registreeritud elukaaslase bioloogilise lapse osas on väga palju. Tegemist on väga delikaatse ja olulise kokkuleppega ning paratamatult tekib küsimus, kuidas sellised õigussuhted eelnevalt reguleeriti. Kui laps on ametlikult vaid ühe elukaaslasega rahvastikuregistris seotud, kuid tegelikkuses alati kasvatatud kahe vanema poolt ühiselt, siis PKS § 96 sätestab, et ülalpidamist on kohustatud andma täisealised esimese ja teise astme ülenejad ja alanejad sugulased ning seeläbi puudub lapsel nõudeõigus teise mittebioloogilise vanema suhtes. Sama kohustus on PKS § 157 alusel ka lapsendajal pärast vajalike nõusolekute andmist. PKS § 148 lg 1 sätestab, et vallaline isik võib lapsendada ainult üksinda ehk siis enne kooseluseaduse vastuvõtmist ei olnud mittebioloogilisel kooselus elaval partneril mingit võimalust oma elukaaslase laps lapsendada. Probleemi ei tekigi olukorras kus mõlemad vanemad on saavutanud kokkuleppe ja sellest kinni peavad.

Riigi sekkumist õigusnormide kaudu on vaja ainult kokkuleppe puudumise korral või kui üks pool kokkulepetest kinni ei pea. Antud juhul, olukorras, kus kooselulepingus vastavasisuline kokkulepe puudub ning ka üks registreeritud elukaaslane ei lapsenda teise registreeritud elukaaslase last, on just nimetatud laps, kes tegelikkuses elab kahe vanemaga, kehvemas olukorras, kui laps, kes sünnib erisooliste elukaaslaste perre, kellel on võimalik kanda sünnitunnistusele mõlemad vanemad. Enne kooseluseaduse vastu võtmist ja sellest tulenevat võimalust registreeritud elukaaslase lapse lapsendamiseks oli üheks võimaluseks õigussuhete reguleerimisel vormistada testament, milles bioloogiline vanem võib surma korral nimetada, keda tema sooviks oma alaealise lapse eestkostjaks. Siiski ei ole ka see raudkindel lahendus, sest kuigi kohtud arvestavad võimalikke kirjapandud soove, siis otsuse teeb lõpuks kohtunik kõikide tõendite kogumi ja sisetunde põhjal.

Kooseluseadus kehtestab registreeritud elukaaslastele vastastikkuse ülalpidamiskohustuse, mis on ka üks seaduse algatamise peamisi eesmärke, tagades ka mitteabielulises kooselus elavatele isikutele finantsilise turvalisuse. Siiski on seadusandja reguleerinud registreeritud elukaaslaste ülalpidamiskohustust väiksemas mahus ning rõhunud lepinguvabadusele, mis tegelikkuses perekonnasuhetes ei tundu mõistlik. Olukorras, kus lepingu sõlmimiseks tuleb jõuda kokkuleppele on alati üks pool nõrgemas situatsioonis. Praktikaga tutvudes tuleb veel esile, et vajalikud on kokkulepped ühiselt kasvatatavate laste osas, sest tihti on ametlikult põlvnemine vaid ühe elukaaslase suhtes ning seega ka perekonnaseadusest tulevad õigused ja kohustused kehtivad vaid ühe vanema kohta.

1.2.2. Registreeritud elukaaslaste surmajärgsed tahteavaldused

Perekonnasuhete reguleerimisel on üheks oluliseks aspektiks ka surmajärgsed korraldused. Vara jagamine võib kaasa tuua hulgaliselt erimeelsusi ja seetõttu on pärimisseaduses kirja pandud väga konkreetsed pärimise alused, järjekord ja võimalikud toimingud juhuks kui soovitakse jätta korraldusi, mis erinevad seadusjärgsetest. Pärimisseaduse § 9 kohaselt on pärimise alused seadus ja pärandaja viimane tahe,²¹ kusjuures viimast tahet eelistatakse seaduse ees. Kui seadusjärgse pärimise kohaldamiseks ei pea isik ise midagi tegema, siis oma viimase tahte väljendamiseks peab isik kas kirjalikus või notariaalselt tõestatud vormis, olenevalt konkreetsest dokumendist, vormistama oma tahteavalduse. PärS § 11 kohaselt on seadusjärgsed pärijad pärandaja abikaasa ja pärimisseaduses nimetatud sugulased, kes omakorda saavad pärimisõiguse vastavalt seaduses nimetatud järjekorrale.

Lugedes kooseluseaduse seletuskirja ja vaadates eelnõu esimest kavandit oli seaduseelnõu algatajatel plaanis kooseluseadusega lahendada ka registreeritud elukaaslaste pärimisõigus. Kooseluseaduse esimese seaduseelnõu § 17 reguleerib registreeritud elukaaslaste pärimisõiguse.²² Esimese lõike kohaselt registreeritud elukaaslased on teineteise seadusjärgsed pärijad. Seadusjärgne pärimisõigus ei kohaldu, kui pärandaja oli enne oma surma taotlenud kooselulepingu

---

²¹ Pärimisseadus. - [RT I 2008, 7, 52](#) ... RT I, 04.01.2021, 36.

²² Kooseluseaduse eelnõu 650 SE I.

lõpetamist või andnud kooselulepingu lõpetamiseks notariaalselt tõestatud nõusoleku. Teise lõike kohaselt registreeritud elukaaslased võivad kooselulepinguga seonduvalt sõlmida vastastikuse testamendi. Vastastikusele testamendile kohaldatakse pärimisseaduse 3. peatüki 2. jao kümnendas jaotises sätestatud. Riigikogu poolt vastuvõetud kooseluseaduses aga sellist paragrahvi ei sisalda. Kui vaadata kooseluseaduse eelnõu menetluskäiku, siis nimetatud paragrahv tervikuna on eemaldatud teiseks lugemiseks õiguskomisjoni taotlusel ning juhtivkomisjon on selle muudatusega täielikult arvestanud.²³

Kehtiva seaduse järgi registreeritud elukaaslased üksteise seadusjärgsed pärijad ei ole. Kui siiski selline tahe peaks osapooltel olema, on võimalik elukaaslastel vormistada kas eraldi testamendid või sõlmida pärimisleping. Testament on oma olemuselt lihtsam variant, sest see võib olla ka lihtkirjalikus vormis ning notarile tuleb dokument esitada alles pärimismenetluse käigus. Testamendi negatiivne aspekt on aga see, et testamendi saab igal ajal tühistada või vormistada uue ning korralduste korral mis kahe testamendi puhul kattuvad kuulub kohaldamisele hilisem. Samuti on testament konfidentsiaalne dokument ehk isegi kui notaril on info registreeritud elukaaslase uue testamendi kohta ei ole notaril õigust sellest teavitada teist registreeritud elukaaslast. Planeeritud eelnõus oli lisaks toodud ka registreeritud elukaaslaste vastastikuse testamendi võimalus, mis oma olemuselt on informatiivsem teisele poolele, sest PärS § 93 lg 1 3. lause kohaselt loetakse korraldus tühistatuks, kui teine abikaasa on kätte saanud notariaalses korras edastatud teate korralduse tühistamise kohta. Selline täiendav tingimus annab teadmise ja võimaluse ka teisele abikaasale oma korraldustes muudatusi teha, kuivõrd muudetud on abikaasade vahel kokkulepitud olemasolevaid korraldusi.

Arvestades testamendiga seotud riske on kindlamaks variantiks kindlasti pärimisleping, mis on aga keskmisele inimesele võõras kontseptsioon ning selletõttu ka vähem kasutatav. PärS § 95 sätestab, et pärimisleping on pärandaja ja teise isiku kokkulepe, millega pärandaja nimetab teise lepingupoole või muu isiku oma pärijaks või määrab talle annaku, sihtkäsundi või sihtmäärangu, samuti kokkulepe pärandaja ja tema seadusjärgse pärija vahel, millega viimane loobub pärimisest.

---

²³ Kooseluseaduse eelnõu 650 SE II muudatusettepanekute loetelu. – www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ea84e71c-291a-4c91-88b0-bd64af650d21 (31.03.2022).

Urve Liin on analüüsinud pärimislepingut järgmiselt: Pärimisleping ei ole võlaõiguslik leping; see ei kohusta millekski, see üksnes seob. Pärimisleping ei ole mingil moel asjaõiguslik leping; see ei anna lepingujärgsele pärijale mingit asjaõigust ja selles mõttes ei saa seda ka kinnistusraamatusse kanda. Pärimisleping ei ole aga ka testament lepingulise tühistamiskeeluga; see on *contractus sui generis*, pärimisõiguslik leping. Pärimislepingu pärimisõiguslik olemus tähendab seda, et pärimisleping loob üksnes pärimisele kutsumise aluse (vt Päs § 9)²⁴. Pärimisleping tundub osapoolte vahel siduvam, kuid tegelikkuses nagu Urve Liin oma artiklis ütleb positiivne pärimisleping loob ainult pärimise aluse, seob see ainult pärandajat, mitte aga lepingujärgset pärijat (või annaku saajat), osalegu viimane lepingus teise poole või kolmanda isikuna. Lepingujärgne pärija võib pärandi avanemise järel pärandist loobuda või selle inventuuriga vastu võtta, nii nagu testamendijärgne või seadusjärgnegi pärija.²⁵

Pärimisleping tuleb vormistada notariaalselt tõestatud vormis ning sarnaselt kooselulepingule, tuleb sõlmida isiklikult, samuti tehakse registrisse vastavasisuline kanne. Võrreldes testamendiga on pärimislepingu suureks eeliseks asjaolu, et pärimisleping tuleb lõpetada samuti notariaalse kokkuleppega, mis annab lepingupooltele kindluse kehtivate korralduste osas, sest PärS § 9 lg 2 kohaselt pärimisõigust pärimislepingu järgi eelistatakse pärimisõigusele testamendi järgi, neid mõlemaid aga pärimisõigusele seaduse järgi. Kui registreeritud elukaaslane peaks pärast pärimislepingu sõlmimist vormistama ka testamendi, siis tänu olemasolevale registrile näeb iga Eesti notar pärimismenetlust algatades isiku poolt vormistatud kõiki dokumente ja saab pärimismenetluse läbi viia informeeritult. PärS § 103 lg sätestab ka pärimislepingust taganemise alused, kuid tegemist on piiratud kataloogiga ja hõlmab ennekõike negatiivsest sooritusest tulenevaid pärandaja ja pärija vaheliste kokkulepete rikkumist. Erandina on pärimislepingus võimalik kokku leppida taganemisõiguses, kuid nimetatud kokkuleppe puudumisel, peab esinema üks PärS § 103 lg 1 nimetatud juhtudest. Seega ei ole võimalik, ilma konkreetse kokkuleppeta, pärimislepingust taganeda põhjusel, et suhe on lõppenud.

---

²⁴ Liin, U. Pärimisleping ja selle seosed võlaõigusega. – *Juridica* 2003/10.

²⁵ Liin, U. Viidatud töö.

Kuna pärimisleping on prioriteetsem testamendi ees, siis ka pärast suhte lõppemist koostatud uus testament ei lõpeta kehtivas lepingus tehtud korraldusi. Taganemiseks peab isik teisele poolele esitama notariaalselt tõestatud avalduse ning vastastikkuste korralduste korral muutuvad kehtetuks ka teise poole korraldused, kui vastupidine soov ei ole sätestatud pärimislepingus. Minule kätte saada olevate pärimislepingute puhul, mis on sõlmitud elukaaslaste vahel, sisaldub kõigis kokkulepe pärimislepingust taganemise kohta. Siiski on kokkulepe sõnastatud kitsendusega, mis ütleb, et pärimislepingust on võimalik taganeda üksnes kooselu või abielu lõppemisel. Pärimislepingute puhul, mis on sõlmitud elukaaslaste vahel, milles vastavasisuline kokkulepe puudub, on suhte lõpetanud elukaaslane pandud halba juriidilisse olukorda ja halvimal juhul tuleb pöörduda kohtusse teise poole tahteavalduse asendamiseks.

Minule kätte saada olevate kooselulepingute praktika näitab, et kooselulepingu ja pärimislepingu samaaegne vormistamine on üsna sage, nimelt 50% kõikidest kooselulepingu sõlminud paaridest on otsustanud vormistada ka pärimislepingu. Huvitava nüansina saab esile tuua, et kõikidest paaridest, kes on pärimislepingu sõlminud, ainult 18% on meessoost kooselupartnerid. See statistika ei näita aga täit tõde, sest kooselulepingu sõlminud paarid saavad oma surmajärgsed tahteavaldused vormistada ka teise notari juures hiljem, samuti on võimalik et tahteavaldused on tehtud enne kooseluseaduse vastu võtmist, et omavahelisi suhteid reguleerida, aga kindlasti näitab see tendentsi. Enamus elukaaslastest, kes on minule kätte saada olevate tõestatud pärimislepingute osapooled, on vastassoost paarid. Siia statistikasse mahuvad nii registreeritud elukaaslased kui ka vabaabielus elavad isikud. Kooselulepingu ja pärimislepingu üheaegne sõlmimine on aga osapooltele mugavam, sest mõlemad lepingud vormistatakse ühe dokumendina, mis tähendab, et kõik kokkulepped on ühest kohast kättesaadavad ning kooselu lõppemise korral on selge, millised lepingud tuleb omavahel lõpetada. Tihti tuleb ette, et kaua aega tagasi sõlmitud lepingute täpsed nimetused on inimestel ununenud ning teada ei ole ka notari nimi kes lepingu tõestas.

Alates 2009 aastast on kõik tõestatud lepingud siiski leitavad kodanikuportaalist, mis teeb lepingute otsimise kergemaks, kuid enne nimetatud aastat sõlmitud lepingute leidmine võib olla problemaatiline. Siiski just uute surmajärgsete korralduste korrektseks vormistamiseks on vaja teada, kas eelnevalt on sõlmitud pärimisleping või testament. Olukorras, kus kooseluleping ja pärimisleping koostatakse ja tõestatakse kas erinevate dokumentidena või isegi erinevate notarite

poolt võib tekkida olukord, kus kooseluleping lõpetakse, aga pärimisleping jääb kehtima. See võib põhjustada olukorra, millises aastaid tagasi lõppenud suhte osapool on pärija, olenemata sellest kas pärandaja on vahepeal uuesti abiellunud, registreerinud kooselu või saanud lapsi.

Pärimine on oma olemuselt keeruline menetlus, kuid selle muudavad lihtsamaks konkreetsed pärimisseaduses etteantud reeglid ja konkreetne pärimise järjekord. Kui eelnõud algatades soovis seadusandja lisada registreeritud elukaaslased seadusjärgsete pärijate nimekirja sarnaselt abikaasadega, siis eelnõu arutlemise käigus otsustati selle vastu ning leiti, et registreeritud elukaaslastele antakse suurem valikuvabadus enda surmajärgsete korralduste tegemiseks ning registreeritud elukaaslased ei vaja riigi täiendavat kaitset pärimisõiguse vallas seadusesätte näol. Soovides nimetada elukaaslane oma pärijaks ei anna registreeritud kooselu mingeid hüvesid tavalise kooselu ees, endiselt on vajalik kas testamendi või pärimislepingu sõlmimine, mis on aga eraldi toiming ning enamikel juhtudel tähendab lisakulu. Seega on kooseluseaduses pärimine täielikult reguleerimata, mis võib endaga kaasa tuua olulisi probleeme ühe elukaaslase ootamatu surma korral.

1.3. Välismaal sõlmitud registreeritud kooselu tunnustamine Eestis ja välismaalaste õiguslikud probleemid seoses rakendusaktide puudumisega

1.3.1. Välismaal sõlmitud registreeritud kooselu tunnustamine Eestis

Kolmandas alapeatükis keskendun välismaal sõlmitud registreeritud kooselude tunnustamisele Eestis, toon välja mis on praktikas esinevad murekohad ja kuidas rakendatakse rahvusvahelise eraõiguse seadust. Seejärel toon välja kohtupraktikast tõusetuvad probleemid, millised on tekkinud välismaalastel rakendusaktide puudumise tõttu.

Välismaal registreeritud kooselu loetakse KooS § 7 lg 2 kohaselt Eestis kehtivaks vastavalt rahvusvahelise eraõiguse seaduses sätestatule. Rahvusvahelise eraõiguse seaduse § 55 lg 2 kohaselt välismaal sõlmitud abielu loetakse Eestis kehtivaks, kui see toimus abielu sõlmimise riigi õiguse abielu sõlmimise korra kohaselt ja vastas sisuliste eelduste poolest mõlema abikaasa elukohariigi

õigusele.²⁶ Seoses rakendusaktide vastu võtmata jätmisega on ka REÕS jäänud muutmata, seega saab hetkel tõlgendamise teel tugineda vaid nimetatud lõikele. Kooseluseaduse seletuskirja kohaselt on selle eesmärgiks, et olles juba korra ühes riigis kooselulepingu, abielu sõlminud või partnerluse registreerinud, ei pea selleks, et seda ka teistes riikides tunnustataks, seal kooselulepingut uuesti sõlmima.²⁷ Vaadates Eesti ja ka muu Euroopa regulatsioone, siis üldjuhul on lausa keelatud kooselu registreerimine juba kehtiva registreeritud kooselu olemasolul. Samuti tekitaks see õiguslikult väga keerulise olukorra, kus elukaaslaste varalistele suhetele kohalduvad kahe riigi õigusnormid.

Juba enne kui kooseluseadus Eestis vastu võeti tõusetus küsimus välisriigis sõlmitud kooselu tunnustamise kohta Eestis, sest analoogne regulatsioon on kas või meie naaberriikides juba ammu enne kui Riigikogu selleni lõpuks jõudis. Siinkohal on peamiseks sätteks REÕS § 7 lause 1, mis sätestab, et välisriigi õigust ei kohaldata, kui selle kohaldamine viiks tulemuseni, mis on ilmselgelt vastuolus Eesti õiguse oluliste põhimõtetega (avaliku korraga). Kätlin Jaadla ja Maarja Torga poolt kirjutatud *Juridica* artiklis on nimetatud kolm põhjust, miks välisriigis sõlmitud samasooliste abielu või registreeritud kooselu rahvastikuregistrisse ei ole vastuolus Eesti avaliku korraga. Esiteks tunnustamisest keeldumise aluseks ei saa olla pelgalt asjaolu, et lahendiga reguleeritud õigussuhet Eesti õigus ei tunnista või et Eesti kohus ise sarnasele lahendusele jõudnud ei oleks. Seega peab lahendi tunnustamisel (mitte lahendil endal) olema vahetult Eesti avalikku korda riivav tagajärg. Teiseks ei pruugi välisriigis tehtud kohtulahendi tunnustamisel või täidetavaks tunnustamisel toimuv avaliku korra riive üles kaaluda isikute põhiõiguste riivet, mis juhtuks siis, kui välisriigi lahendit Eestis ei tunnustataks või ei täidetak. Kolmandaks ei pruugi välisriigis tehtud kohtulahendi tunnustamisest või täidetavaks tunnustamisest keeldumine Eesti avaliku korrale viidates olla kooskõlas Euroopa Liidu õiguse põhimõtetega, eelkõige reeglitega, mis puudutavad isikute liikumisvabadust Euroopa Liidus.²⁸

---

²⁶ Rahvusvahelise eraõiguse seadus. - [RT I 2002, 35, 217](#) ... RT I, 26.06.2017, 31.

²⁷ Kooseluseaduse eelnõu 650 SE I seletuskiri.

²⁸ Jaadla, K., Torga, M. Välisriigis sõlmitud samasooliste abielu ja kooselu tunnustamine Eestis. – *Juridica* 2013/8.

Ma arvan, et segadust tekitab just nüanss, et oluline ei ole mitte kehtiva regulatsiooni olemasolu Eestis vaid avaliku korra vastane peab olema tulemus, mida tunnustamine endaga kaasa toob. Eesti õiguse olulise põhimõttena saab kindlasti välja tuua PS § 26 sisalduva perekonnapõhiõiguse kaitse, seega ei saa registreeritud kooselu tunnustamine kuidagi olla vastuolus Eesti avaliku korraga. Lisaks kinnitab ka Tallinna Ringkonnakohus oma lahendis, et Eesti seadusandjal on küll valikuvõimalus, kas lubada samasoolistel isikutel Eesti õiguse järgi sõlmida abielu või muu registreeritud partnerlussuhe (nt kooseluleping), kuid see ei tähenda, et seadusandja poolt n-ö kõrvale jäetud valikuvõimalused oleksid automaatselt vastuolus Eesti avaliku korraga REÕS § 7 tähenduses.²⁹ Riigikohus on lahendis, mis käsitles Ameerika Ühendriikides sõlmitud abielu alusel isiku taotlust elamisloa saamiseks öelnud, et samasooliste isikute abielu sõlmimise võimalust Eestis PKS § 1 lg 1 järgi ei ole, kuid praegusel juhul ei ole aga küsimus selles, millal on abielu lubatud sõlmida Eestis, vaid selles, kas Ameerika Ühendriikides sõlmitud abielu tuleb arvestada Eestis elamisloa andmisel.³⁰ Seega kinnistas Riigikohus veelkord arusaama, et otsuse tegemisel ei saa lähtuda ainult Eestis kehtiva õigusnormi olemasolust vaid tuleb välja selgitada, kas konkreetse toiminguteostamine on võimalik.

REÕS § 56 lg 1 sätestab, et abielu sõlmimise eeldustele ja takistustele kohaldatakse abielluja elukohariigi õigust. Sarnane probleem, kuid vastupidises võtmes saab tekkida olukorras, kus üks kooselu registreerida soovivatest isikutest on välisriigi kodanik ja elab välisriigis, mille õigusnormid ja õigusprintsüübid on kategooriliselt erinevad Eesti omadest. Eesti kodaniku puhul on olukorda lihtsustatud REÕS § 56 lõikega 2, mille järgi kui elukohariigi õigus ei võimalda abielu sõlmida, siis saab kohaldada Eesti õigust. Harju Maakohtusse jõudis 2020. aastal nõue kohustada notarit tõestama kooselulepingut, mille üks osapooltest elas Venemaa Föderatsioonis ning oli samuti selle riigi kodanik. Notari seisukoht arvestades REÕS § 56 lg 1 oli, et asjaomase välisriigi õiguse rahvusvahelise eraõiguse normide järgi tuleb hinnata, kas kooselulepingu sõlmimisele kohaldatakse eesti või välisriigi õigust. Kui kohaldamisele kuulub välisriigi õigus ja kui välisriigis ei ole kooselulepingu sõlmimine võimalik, saab asuda seisukohale, et sisulised eeldused kooselulepingu sõlmimiseks ei ole täidetud. Antud kohtumääruses kohus ei nõustunud notari seisukohaga, et kui välisriigis ei ole kooselulepingu sõlmimine võimalik, saab asuda seisukohale,

---

²⁹ TlnRnKo 3-15-2355.

³⁰ RKHKm 3-3-1-19-17.

et sisulised eeldused kooselulepingu sõlmimiseks ei ole täidetud. Kohus möönis, et kui Vene Föderatsioonis ei ole ette nähtud kooselulepinguga sarnast regulatsiooni või kui seda pole ette nähtud samasooliste paaride jaoks, siis ei pruugi Vene Föderatsioon kooselulepingut tunnustada. See ei takista aga Eestis kooselulepingu sõlmimist.³¹

1.3.2. Välismaalaste õiguslikud probleemid seoses rakendusaktide puudumisega

Rakendusaktide vastu võtmata jätmisest on tõusetunud juba esimesed õiguslikud probleemid. Nimelt pidi rakendusaktidega muudetama ka Välismaalaste seadust, mille § 118 sätestab tähtajalise elamisloa andmise alused.³² Kolmanda riigi kodanikul, kes ei ole Euroopa Liidu liikmesriigi kodanik või alaline elanik, peab Eestis viibimiseks olema seaduslik alus ning VMS § 112 sätestab sellise dokumendina tähtajalise elamisloa. Rakendusaktidega oli plaanis muuta VMS § 118 järgmises sõnastuses paragrahvi 118 punkti 1 täiendatakse pärast sõna „abikaasa“ sõnadega „või registreeritud elukaaslase“.³³

Riigikohtu Üldkogu menetlusse jõudis vaidlus, kus Sri Lanka Demokraatliku Sotsialistliku Vabariigi kodanik K soovis tulla elama Eestisse oma registreeritud elukaaslase juurde, kuid Politsei- ja Piirivalveamet ei väljastanud isikule tähtajalist elamisluba põhjusel, et VMS § 118 p 1 näeb ette võimaluse elamisluba väljastada ainult elama asumiseks abikaasa juurde. Üldkogu nõustub ringkonnakohtu hinnanguga, et abielu mõistet välismaalaste seaduses ei ole põhjendatud tõlgendada laiendavalt ning hõlmata sellega ka samast soost inimeste registreeritud kooselu. Kuigi õigusmõisted võivad olla õigusaktides erineva mahuga, räägib sellise tõlgenduse vastu seadusandja selge soov eristada abielu ja registreeritud kooselu instituute.³⁴ Sellest Riigikohtu hinnangust saab välja lugeda, et iga seadusesätte puhul, mis jäi rakendusaktidega muutmata, ei saa tekkinud õiguslünka sisustada tõlgendamise teel või analoogia korras. Lisaks leidis üldkogu, et kuna ilma elamisloata ei saa välismaalane Eestisse elama asuda, riivab välismaalaste seadus osas, milles see

---

³¹ HMKm 2-20-5958.

³² Välismaalaste seadus¹ - [RT I 2010, 3, 4](#) ... RT I, 08.07.2021, 17.

³³ Kooseluseaduse rakendamise seaduse eelnõu. 114 SE I.

³⁴ RKÜKo 5-18-5 p 57.

kirjeldatud alust ette ei näe, nii elamisluba taotleva välismaalase kui ka tema Eesti kodanikust kooselupartneri perekonnapõhiõigust.

Lisaks leiab üldkogu oma lahendis, et VMS § 118 rikub ka võrdsuspõhiõigust, sest samast soost isikud, kes on välismaal abiellunud ning nende abielu on tunnustatav vastavalt rahvusvahelise eraõiguse seadusele, saavad selle sätte alusel taotleda elamisluba. Antud juhul ei ole riive seotud samast soost isikute õigustega, vaid kehvemasse olukorda pannakse kõik paarid, kes on kas Eestis või välismaal registreerinud kooselu. Kokkuvõttes leidis üldkogu, et VMS § 118 on vastuolus PS §-ga 26, § 27 lõikega 1 ja §-ga 11 osas milles seadus piirab tähtajalise elamisloa andmise Eesti Vabariigi kodaniku samast soost registreeritud elukaaslasele Eestisse elama asumiseks.³⁵ Nimetatud kohtuotsus võeti vastu 2019. aastal, tänaseks ei ole veel seadust muudetud.

Nimetatud lahendite ja õiguskirjanduse näitel on selge, et rakendusaktide puudumine ja sellega seoses sh REÕS-i muutmata jätmine ei takista Eestis kooselulepingute tunnustamist ja ka välismaalastel siin kooselulepingute sõlmimist. Siiski arvan, et puuduliku regulatsiooni valguses on hea, et need vähesedki õigusvaidlused on jõudnud kohtusse, sest see annab õiguspraktikutele, kes muidu seadust ise tõlgendama peavad, täiendava kindluse lepingute tõestamisel ning seaduses tuleneva selgitamiskohustuse täitmisel.

---

³⁵ RKÜKo 5-18-5 p 71.

II KOOSLULEPING VÕRDLUSES ABIELUGA

2.1. Kooseluleping võrdluses abieluga

2.1.1. Sõlmimise ja lõpetamise eeldused ja vorm

Käesolevas alapeatükis võrdlen registreeritud kooselu ja abielu, nende sõlmimise tingimusi ning õiguseid ja kohustusi, mis sellega kaasnevad. Seoses sellega, et Eestis ei ole abielu sõlmimine samast soost isikute vahel võimalik, keskendun pigem erisoost isikutele ning uurin kumb regulatsioon on mõistlikum ning annab pikas perspektiivis paremad tagatised kooselule. Lisaks analüüsin ka kooseluseadusega kehtestatud võimalust lihtsustatud korras üle minna abielule.

Mõlema seaduse, kooseluseaduse ja perekonnaseaduse, esimene paragrahv räägib sõlmimise eeldustest. Kahe seaduse kõige esimene lause nimetab kahe kooselu registreerimise võimaluse kõige suurema erinevuse, PKS § 1 lg 1 sätestab, et abielu sõlmitakse mehe ja naise vahel ning KooS § 1 lg 1 sätestab, et kooselu võivad sõlmida kaks füüsilist isikut, kellest vähemalt ühe elukoht on Eestis. Mõlemas lauses on kitsendus sõlmida võivate isikute suhtes, abielu puhul on selleks isiku sugu ja registreeritud kooselu puhul elukoht. Tegelikult on elukoha kitsendus ka abielu sõlmida soovival isikul, sest kui inimene ei ole Eestis alaliselt elanud vähemalt kuus kuud peab ta abielu avaldusega koos esitama ametnikule ka abieluvõimetõendi. Seaduste kohaselt peavad nii abielu kui kooselu registreerimiseks olema isikud täisealised, kooseluseaduse seletuskirja kohaselt on sõnastuse „teovõimelised täisealised isikud” eesmärk näidata selgelt, et alaealised ei saa kooselulepingut sõlmida ka teovõime laiendamise kaudu.³⁶

Eelmises redaktsioonis perekonnaseadus võimaldas kohtul laiendada alaealise teovõimet abieluga seotud õiguste teostamiseks ja kohustuste täitmiseks, mis seaduse vastu võtmise ajal oli tõenäoliselt seotud ühiskonna kriitilise suhtumisega abieluvälisesse koosellu ja lapse sündi väljaspool abielu. Täna Eestis ühiskonnas ei ole nimetatud põhjus enam relevantne ning seda tõendab ka perekonnaseaduse muudatus mille aluseks oli Vabariigi Valitsuse 08.11.2021. a esitatud

---

³⁶ Kooseluseaduse eelnõu 650 SE I seletuskiri.

Karistusseadustiku ja perekonnaseaduse muutmise seaduse eelnõu, millega tunnistati PKS § 1 lg 3 kehtetuks.³⁷ Selle muudatusega on abielu ja registreeritud kooselu ealises koosseisus võrdsustatud. Nimetatud muudatus on oluline, sest alaealine isik ei pruugi veel täies mahus tajuda abielust või registreeritud kooselust tulenevaid õiguseid ja kohustusi ning siinkohal ei muuda asjaolu vanema nõusolek. Täisealisel piiratud teovõimega isikul on võimalik sõlmida nii abielu kui ka registreeritud kooselu tingimusel, et ta saab aru abielu õiguslikest tagajärgedest. Üldjuhul siiski kui inimese suhtes pöörduakse kohtusse teovõime puudumise tuvastamiseks ja eestkostja määramiseks, on eestkostet taotlevatel isikutel kahtlus eestkostetava võimekuses sõlmida siduvaid lepinguid. Sellest tulenevalt sätestavad PKS § 1 lg 4 ja KooS § 1 lg 3, et võime sõlmida abielu või registreeritud kooselu peab olema kohtumääruses eraldi nimetatud ning siinkohal ei jäta seadusandja tõlgendamisruumi.

Kooselulepingut ja abielu sõlmimist välistavad asjaolud on identsed, kumbki ei ole lubatud lähisugulaste vahel, sama kehtib ka lapsendamise teel tekkinud sugulussuhte olemasolul. Samuti ei ole lubatud registreerida kooselu ega sõlmida abielu kehtiva kooselu või abielu puhul. Perekonnaseadusesse nimetatud täiendust veel lisatud ei ole, kuid tõlgendamise teel kooskõlas kooseluseadusega saab seda tingimust kohaldada. Mõlema õigussuhte puhul on eelduseks stabiilne kooselu, mis tänapäeval võib tähendada ka erinevaid elukohti, ja perekonna ühised huvid, mis Euroopa väärtusruumis tähendab ühe partneriga seotud püsivat suhet.

Sõlmimise ja lõpetamise vormilt on abielu ja registreeritud kooselu erinevad. Abielu sõlmida sooviv paar saab pöörduda kas perekonnaseisuasutuse, vaimuliku või notari poole ning protsess koosneb kahest osast – kõigepealt tuleb allkirjastada avaldus, kus pannakse paika soovitud varasuhe ja võimalikud nimemuudatused; seejärel minimaalselt ühe kuu pärast ja maksimaalselt kolme kuu jooksul tuleb uuesti pöörduda vastava ametniku poole abielu sõlmimiseks. PKS § 6 alusel on vaimuliku poolt sõlmitud abielule kogudusel õigus kehtestada eritingimused, mis sõltuvad konkreetsest usust. Kooselulepingu saab sõlmida vaid notariaalselt tõestatud vormis ning jõustub allkirjastamise hetkest. Võib väita, et kooselu registreerimine on vähem kättesaadav, sest

---

³⁷ Karistusseadustiku ja perekonnaseaduse muutmise seaduse eelnõu (seksuaalse enesemääramise ja abiellumise eapiiri muutmise). – eelnoud.valitsus.ee/main#potiLeJ6 (05.04.2022).

pädevate isikute hulk piirneb 88 hetkel ametisse nimetatud notariga ning kuigi on olemas 15 tööpiirkonda, siis kaugematest asulatest peab tihtilugu ikkagi liikuma suuremasse linna. Samas ei ole kooselulepingu sõlmimisele kehtestatud nii öelda järelemõtlemise aega, teoreetiliselt on võimalik olukord kus hommikul tekib soov kooselu registreerida ning lõunaks on leping sõlmitud. Abielule omistatakse tähendusrikkam kuvand, kuid tegelikkuses kui vaadata kahe toiminguga läbiviimist notaribüroos, on mõlema puhul tegemist lepingu sõlmimisega, mis reguleerib ühe füüsilise isiku õigusi ja kohustusi teise füüsilise isiku suhtes.

Abielu lahutamise puhul on võimalik pöörduda perekonnaseisuasutusse, notari poole või kohtusse, esimest kahte varianti saab kasutada vaid kokkuleppe korras, vaidluse korral tuleb minna kohtusse. Sarnaselt abielu sõlmimisele tuleb ka lahutamise korral esitada kõigepealt avaldus ning seejärel ühe kuu möödudes on võimalik lahutus ametlikult vormistada. Kooselulepingu lõpetamiseks tuleb pöörduda notari poole ning vaidluse korral samuti kohtusse. Kooseluseadus võeti vastu teadmisesega, et peatselt võetakse vastu ka kooseluseaduse rakendusaktid, mida siiski tänaseni Riigikogu teinud ei ole. KooS § 20 sätestab kooselulepingu lõppemise aja ning problemaatiline on nimetatud paragrahvi punkt 4, mille kohaselt on kooselulepingu lõppemise aeg notari juures kooselulepingu lõpetamise korral kooselulepingu lõpetamise kande jõustumine. Rakendusaktide puudumise tõttu ei ole võimalik teha kooselu registreerimise kohta kannet rahvastikuregistrisse, millest tulenevalt ei ole võimalik teha ka kooselu lõpetamise kannet. Kui kooseluseadus kooselulepingu kehtimiseks ei näe ette kande kohustuslikkust, lihtsalt on nimetatud, et kanne tehakse, siis lõpetamisel on konkreetselt nimetatud ajaline moment, mis on seotud kande vormistamisega. Arvestades, et kooseluseadus võeti vastu 2016. aastal, siis paratamatult on osa nendest kooseludest ka tänaseks päevaks lõpetatud. Lisaks ei pea kooseluleping olema sõlmitud ja lõpetatud ühe ja sama notari juures, seega puudub ka konkreetsel kooselulepingu tõestanud notaril ülevaade isiku tegelikust perekondlikust staatusest.

Vormiliselt on koostatud kooselulepingu lõpetamise kokkulepe ja notar on selle tõestanud, kuid tegelikkuses loetakse kooselu lõppenuks registrikandest. Abielu puhul ei määra faktiline lahuselamine või millal on tehtud abielu lahutamise avaldus, kui omandatakse vara enne abielu lahutuse jõustumist, siis varaühisuse varasuhte puhul kuulub ese abikaasade ühisvara hulka. Ehk siis nii abielu kui ka kooselu puhul on seadusandja pidanud oluliseks just kande jõustumise

kuupäeva. Kahjuks ei ole tänaseks päevaks kohtusse jõudnud ühtegi kaasust, mis selgitaks olukorda, nagu seda tehti kooseluseaduse jõustumise osas, sest täna kooselulepingu lõpetanud isikutel, kes olid valinud varaühisuse varasuhte puudub tegelikult õiguskindlus pärast kooselulepingu lõpetamist omandatud vara omandisuhte osas, kui kooselulepingu lõpetamine on vormistatud notari poolt.

Keeruline on ka tõlgendada seadusandja mõtet kuidagi teistmoodi, sest grammatilist tõlgendust kasutades on konkreetselt nimetatud kande jõustumise aeg. Kui kasutada süstemaatilist tõlgendamist, siis tuleks tõmmata paralleel abielu lahutamise, ka seal tuleb kõigepealt esitada avaldus ja alles ühe kuu möödumisel jõustub lahutus kande tegemisega registrisse vastavalt PKS §-le 66. Kooseluseaduse eelnõu seletuskirjas on kooselulepingu täpse lõppemise aja olulisuse kohta öeldud, et sellel on oluline tähendus eelkõige käibekaitse aspektist. Oluline on vältida ebaselgust näiteks olukorras, mil üks registreeritud elukaaslane soovib teha tehingu vahetult pärast kooselulepingu lõppemist. Täpne aeg, mil kooseluleping lõppeb, annab tehingut teha soovivale registreeritud elukaaslasele kindluse, et tehing on kehtiv.³⁸ Ainus võimalik viis oleks loogiline tõlgendamine, sest loogiliselt võttes ei saa eeldada, et isik soovib varasuhte jätkamist kui tegelikkuses on kooselu lõppenud, kuid konkreetse vastuse saamiseks peaks sätet analüüsima kohus, sest enamus tõlgendusviisid kinnitavad pigem kande hetke olulisust.

Kokkuvõttes on kooselulepingu ja abielu sõlmimise tingimused isikut puudutavas osas suuresti samad, veelgi suurem ühtlustumine on plaanis seoses perekonnaseaduse muutmisega, mis näeb ette abielu sõlmimise vanusepiiri muutmise. Suured erinevused esinevad aga sõlmimise ja lõpetamise vormis, abielu sõlmimisele ja lahutamisele on kehtestatud täiendav nii öelda järelemõtlemise aeg ning dokumendiks endaks on Siseministeeriumi poolt välja töötatud vorm, milles saab teha valikud nt varasuhte osas. Kooselulepingu sõlmimisel täiendavat tähtaega ettenähtud ei ole ning lepingus sisalduvad kokkulepped on täielikult osapoolte valida. Rakendusaktide vastu võtmata jätmisega on aga riik tekitanud olukorra, kus õiguslikult on ebaselge kooselulõpetamise viis. Kooseluseaduses on konkreetselt nimetatud lõpetamise aeg ning on keeruline tõlgendamise teel jõuda erinevale järeldusele, kui et kooselulepingut ei ole hetkel kehtivalt võimalik notari poolt lõpetada.

---

³⁸ Kooseluseaduse eelnõu 650 SE I seletuskiri.

2.1.2. Õigused ja kohustused

Perekonnaseadusest tulenev abikaasade ülalpidamise kohustus ja kooseluseadusest tulenev registreeritud elukaaslase ülalpidamise kohustus on oma mõttelt ja formuleeringult väga sarnased ning teatud määral isegi sõnastuselt identsed, mis puudutab kooselu kestel kohaldatavat ülalpidamiskohustust. Mõlemal juhul on pooled kohustatud teineteist vastastikku toetama ja ülalpidama, nimetatud kohustus tuleneb PKS § 16 lõikest 1 ja KooS § 7 lõikest 1. Erinevalt on reguleeritud kooselu lõppemisel kohaldatavat ülalpidamiskohustust. PKS § 16 lg 3 reguleerib ametlikus abielus olevate, kuid lahus elavate isikute ülalpidamist ning terve PKS 5. peatüki 2. jagu käsitleb lahutatud abikaasa ülalpidamist. PKS § 78 mille sisuks on lahutatud abikaasade ülalpidamisleping nimetab lõikes 2 tühiseks kokkuleppe, millega välistatakse lahutatud abikaasa ülalpidamiskohustus või piiratakse seda ebamõistlikult. Seega kaitseb perekonnaseadus väga olulisel määral abikaasat nii abielulise kooselu kestel kui ka pärast selle lõppemist, pannes abikaasad võrdsemasse olukorda olenemata abielu kestel tehtavast rahalisest panusest. PKS § 17 lausa välistab enam panustanud abikaasa nõudeõiguse rahaliseks kompensatsiooniks.

Kooseluseaduse § 9 lõigetes 3 kuni 5 tuuakse esile võimalus sõlmida vastavasisuline ülalpidamiskohustus juhuks kui registreeritud kooselu lõpetatakse ehk puudub seadusest tulenev kohustus ning kokkuleppe peab eraldi vormistama kooselulepingus, et see kehtiks. Ainsa erandina on KooS § 6 lg-s 3 toodud võimalus kohtul välja mõista pettuse tagajärjel kehtetus kooselus olnud isikule elatis, seda ka olukorras kus kooseluleping on tühine juba kehtiva kooselu või abielu tõttu. Notarid koostavad lepingud, sealhulgas ka kooselulepingu vastavalt osapoolte kehtivatele kokkulepetele juhindudes seadusaktidest. Sealjuures võib eeldada, et omavahel arutatakse läbi kooselu kestel kehtivad varalised suhted ja olukorrad, kus ühe või teisega peaks midagi juhtuma, kuid kui paljud paarid jõuavad kokkuleppele ülalpidamises pärast kooselu lõppemist. Vaidluse korral kokkulepet lepingusse lisada ei ole võimalik ning kui kokkulepet lepingusse ei lisata, siis see ei kehti. Perekonnaseaduse regulatsiooni mõte on kaitsta nõrgemat ning luua inimesele turvaline finantsolukord juhul kui abielu kestel peab üks abikaasadest töölt eemal olema ning seeläbi puudub sellel isikul püsiv sissetulek. Kooseluseadus käsitleb nimetatud probleeme vaid kooselu kestel ning tegelikkuses tihtilugu välistab oma sõnastusega võimalikud murekohad, mis tegelikkuses oli üheks kooseluseaduse eelnõu algatamise põhjustest.

Regulatsioonid, mis on seotud tehingute tegemisega perekonna vajaduste rahuldamiseks, vastutusega partneri võetud kohustuste eest ning hoolsuskohustusega on perekonnaseaduses ja kooseluseaduses täpselt samas sõnastuses. Olenemata valitud varasuhtest tekib vastavalt PKS §-le 18 abikaasadel ja KooS §-le 11 registreeritud elukaaslastel perekonna huvides võetud kohustuste suhtes solidaarkohustus. Seletuskirjas on vastutuse tekkimine selliste tehingute osas on põhjendatud asjaoluga, et kooseluga seonduvate tavapärase tehingute tegemisel soodustatakse mõlemat registreeritud elukaaslast, samuti saab kooselulepingu sõlminud poolte vahel eeldada teatud laadi solidaarsust ja vastutuse jagamist.³⁹ Riigikohus on öelnud, et olukorras, mil kohustused on seotud ühe abikaasa lahusvara hulka kuuluva esemega, saab eeldada – et kohustused on võetud perekonna huvides ning sisesuhtes vastutavad mõlemad abikaasad kohustuse täitmise eest ühiselt – eelkõige vaid ulatuses, milles saadud eeliseid on kasutatud perekonna huvides või perekonna vajaduste rahuldamiseks.⁴⁰ Abielulise kooselu ja registreeritud kooselu kestel partneritele kohalduvad kohustused ja vastutus on seega praktiliselt identsed, mis annavad võimalikele võlausaldajatele samuti soodsamad võimalused nõude realiseerimiseks registreeritud partnerite ühisvara arvelt. Sissenõudmine ühisvara arvelt on kõige tüüpilisema juhtumina võimalik olukorras, kus kohustus on ühe isiku poolt võetud ühise eluaseme parendamiseks.

Perekonna ühine eluase on mõlemas seaduses sätestatud kui eluruum, kus perekonna liikmed tavapäraselt elavad. Ühine eluase on perekonnaseaduses laialdaselt kaitstud kontseptsioon ning isegi lahusvara hulka kuuluva kinnisasja puhul näeb seadus ette piirangud. PKS § 27¹ lg 2 sätestab, et abikaasa võib ainult teise abikaasa nõusolekul käsutada või kohustuda käsutama abikaasa lahusvaraks olevat perekonna eluasemena kasutatavat või omanikuks mitteoleva abikaasa poolt eraldi kasutatavat eluruumi ning anda selle kolmanda isiku kasutusse või lõpetada selle kasutamise aluseks oleva õigussuhte. PKS § 32 kohaselt on nimetatud keeldu rikkuv tehing tühine, kui omanikuks mitteolev abikaasa ei kiida tehingut heaks. Uurides kooseluseaduse rakendamise seaduse eelnõud, ei sisalda perekonnaseaduse muudatused abikaasade puhul kehtivat eluruumi käsutamise kitsendust ning analoogset muudatust ei näe rakendamise seadus ette ka kooseluseaduses.

---

³⁹ Kooseluseaduse eelnõu 650 SE I seletuskiri.

⁴⁰ RKTko 2-16-16114.

Arvestades, et seadusandja on kooseluseaduse vastuvõtmisega seadnud endale eesmärgiks reguleerida perekonnasuhteid abieluvälises kooselus ning sealjuures ka kaitsta võimalikku nõrgemat poolt, oleks mõistlik sarnane piirang kehtestada ka registreeritud elukaaslastele. Olukorras, kus registreeritud kooselu kohta kande tegemine rahvastikuregistrisse ei ole võimalik, mistõttu on isik ekslikult registris perekonnaseisult kas vallaline, lahutatud või lesk, peaks notar iga kinnisasjaga tehtava tehingu puhul osapooltelt üle täpsustama võimaliku kooselulepingu olemasolu. Siiski tuleb arvesse võtta, et seadusandja ei ole soovinud abielule ja registreeritud kooselule anda täies mahus identseid õiguseid ja kohustusi. Sellest tulenevalt ei saa enne vastavasisulise sätte kooseluseadusesse lisamist või perekonnaseaduse muutmist tõlgendada, et registreeritud elukaaslase poolt kasutatava eluruumi käsutamisel oleks piiranguid kui kinnisasja omanikuks on vaid üks registreeritud elukaaslastest.

Seadusandja on otsustanud erinevalt reguleerida ka registreeritud elukaaslaste seadusjärgset pärimisõigust. Abikaasa on PärS § 16 alusel pärandaja esimese järjekorra pärija ning paljude alanejate sugulaste olemasolul on abikaasale tagatud vähemalt üks neljandik pärandvarast. See on väga oluline säte, sest sellega seab riik abikaasa tähtsamale positsioonile kui lapsed pärimisõiguslikust perspektiivist. Teise järjekorra pärijatega ühiselt pärib abikaasa poole pärandvarast ning kui puuduvad sugulased esimesest ja teisest järjekorrast, on abikaasa kogu vara pärija. Lisaks on abikaasal sundosa nõue, kui pärandaja oli üleelanud abikaasa peamine ülalpidaja. Hetkel kehtivas pärimisseaduses ei ole viiteid registreeritud elukaaslastele, sest kooseluseaduse rakendamise seadus on vastu võtmata. Rakendusaktidega on võimalik pärimisseadust muuta selliselt, et registreeritud elukaaslastele antakse sarnased õigused abikaasaga.

Kooseluseaduse rakendamise seaduse eelnõus⁴¹ on pärimisseaduse muudatused märgitud ning pärimisseadust muudetak스 suures mahus lisades paragrahvidesse kus hetkel nimetatakse abikaasa ka registreeritud elukaaslane. Rakendusaktide vastu võtmine, milles sisalduvad pärimisseaduse muudatused, annaks registreeritud elukaaslastele oluliselt suuremad õigused, samuti aitaks see vähendada pärijate võimalikke vaidluseid. Seejuures peaks riik kaaluma, kui suurel määral

---

⁴¹ Kooseluseaduse rakendamise seaduse eelnõu. 114 SE I. - <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/18e8dd8f-b83e-4218-8f92-82a438804790/Kooseluseaduse%20rakendamise%20seadus/> (18.04.2023).

soovitakse ühtlustada abielu ja registreeritud kooselu regulatsiooni, sest on võimalik, et ühiskonnas toimuvate muutuste tulemusel on mõistlik kahe erineva regulatsiooni kehtivus, mis võimaldaks isikutele suurema valikuvabaduse perekonnasuhete korraldamisel.

Elementaarsed ülalpidamist tagavad õigused ja kohustused, mis tulenevad abielust ja kooselulepingust on üldjuhul väga sarnased, mõlemal juhul kehtib kohustus oma abikaasat või registreeritud elukaaslast toetada ja teda ülal pidada. Siiski erinevad perekonnaseadus ja kooseluseadus õiguste ja kohustuste ulatuse osas. Abielu tagab täiendavad õigused, sh ülalpidamise pärast kooselu lõppemist, mis tuleneb seadusest, kuid milles peavad registreeritud elukaaslased eraldi kokku leppima. Analüüsist lähtuvalt saab öelda, et kooselulepingu sõlmimine on lihtsam ja paindlikum, ise on võimalik otsustada, millised kokkulepped kooselu kestel ja pärast kooselu kehtivad samas kui abielust tulenevad õigused ja kohustused on seadusandja poolt määratletud ning tagavad isikutele laialdasema kaitse. Perekonnaseadus on kooskõlas teiste seadustega ning abielu sõlmimisel ei pea toimingutes toetuma kohtute tõlgendusele, kelle ülesandeks on pandud rakendusaktide puudumise tõttu sisustada seadust. Abielu on perekonnaseaduses väga ulatuslikult reguleeritud ning tegemist on toimiva perekonnasuhete korraldamise viisiga. Sellest tulenevalt leian, et täna Eestis kehtivas õigusruumis, kus kooseluseaduse rakendamise seadus ei ole vastu võetud, on vastassoost isikutel, kes kaaluvad abielu sõlmimise ja kooselulepingu vahel, mõistlikum sõlmida abielu.

2.1.3. Kooselulepingust üleminek abielule

Kooseluseadus sätestab lihtsustatud korras võimaluse registreeritud kooselust üle minna abielulisse koosellu. Arvestades PKS § 1 lg 1 kehtib selline võimalus vaid erisooliste registreeritud elukaaslaste suhtes, seega on nimetatud võimalus loodud ligikaudu 13%-le registreeritud elukaaslastele, kui võtta aluseks minule kätte saada olevad sõlmitud kooselulepingud. Seletuskirja kohaselt on sätte eesmärk lihtsustada registreeritud elukaaslaste asjaajamist ja vähendada nende ajakulu, kui nad soovivad kooselulepingu lõpetada eesmärgiga abielu sõlmida.⁴² Seletuskirja

---

⁴² Kooseluseaduse eelnõu 650 SE I seletuskiri.

kohaselt peaks olema võimalik jätta kooseluleping vormiliselt lõpetamata ning registreeritud kooselu lõppemiseks loetakse abielu jõustumise hetke. KooS § 24 lg 2 sätestab, et kooselulepingu lõppemisega lõpevad registreeritud elukaaslaste vahelised kokkulepped ja seonduvad tehingud, kui registreeritud elukaaslased ei lepi kokku teisiti. KooS § 24 lg 3 sätestab, et registreeritud elukaaslased võivad kokku leppida, et nende varalistele suhetele abielulises kooselus kohaldatakse kooselulepinguga valitud varasuhet. KooS § 24 lg 3 mõte võiks siinkohal olla varasuhte jätkumine vahepeal vara jagamata, nagu näeks ette lõige 2. Siit tõusetub aga küsimus, millise lepingu sellisel juhul sõlmima peab.

Üldreegel näeb ette, et kooselulepingu lõppemisega lõppevad ka kehtivad kokkulepped ja seonduvad tehingud ning vastupidises peab kokku leppima eraldi. Kas eraldi kokkuleppe all peab seadusandja silmas juba kehtiva abielu ajal sõlmitavat abieluvaralepingut, sest abielu sõlmimine erinevalt kooselulepingu sõlmimist toimub kehtiva avalduse vormiga või piisab etteantud vormis sama varasuhte valimisest ning eeldatakse, et kõik õigused ja kohustused jätkuvad. Täna käibes olevas abiellumise avalduse vormis ei ole samuti muudatusi tehtud. Kui täna sooviks registreeritud elukaaslased vormistada oma kooselu ümber abieluks, siis tõenäoliselt tuleks soovitada kohtu kaudu kooselu lõpetada ja siis uuesti abielu sõlmida, sest ainult sellisel juhul on õiguskindlus kehtiva seaduse järgi tagatud. Olukorras, kus osalised soovivad muuta omavahelist varasuhet, tuleb kas siis kohtus vara jagada, kui soovitakse ühisvara varasuhelt üle minna lahusvara varasuhtele või siis vastupidises olukorras pärast abielu sõlmimist abieluvaralepinguga tunnistada konkreetne ese oma ühisvara hulka kuuluvaks. Erisoolistel isikutel, kellel on võimalik abielu sõlmida ja kes on arvestanud võimalusega, et kui tulevikus otsustatakse abielu kasuks jäävad nende õigussuhted kehtima, on tegelikult tehtud õiguslik olukord keerulisemaks, sest asjaajamist on tunduvalt rohkem võrreldes olukorraga kui oleks koheselt abielu kasuks otsustatud.

Seadusandja soovil lihtsustada üleminek registreeritud kooselult abielule ning sellega motiveerida abielu sõlmimist, on kehtivat kooseluseadust analüüsidest vastupidine efekt. Õigussuhted ja nende kehtima jäämine on tõlgendamise küsimus ning on kahetsusväärne, et seadusandja on tekitanud olukorra, kus vastuste saamiseks tuleb oodata ära õigusvaidlus. Seadusandliku võimu kohustus oma kodanike ees peaks olema kehtiva ning ka sisult toimiva seaduse vastu võtmine.

2.2. Kooselulepingu ja abielu üheaegse eksisteerimise mudelid

2.2.1. Monistlik mudel

Käesolevas alapeatükis käsitlen kooselulepingu ja abielu samaaegsete eksisteerimise mudeleid – nendeks on monistlik mudel ja pluralistlik mudel. Euroopas väljakujunenud mudelite põhjal on võimalik analüüsida erinevate koosluste positiivseid ja negatiivseid aspekte välisriikide näidete põhjal ning uurida milline perekonnasuhete korraldus töötaks potentsiaalselt Eestis, olukorras, kus abielu sõlmimine on võimalik kõigil elanikel.

Registreeritud kooselu ja abielu institutsiooni üheaegne eksisteerimine ühiskonnas tundub järjest enam kaasaegse riigi tunnusmärgina. Perekonnasuhteid soovitakse reguleerida endile sobival viisil ning traditsiooniline abielu ei ole enam ka erinevast soost paaride jaoks ainuõige valik. Samas ei saa väita ja ka statistika kinnitab, et abielu sõlmimine on kõige populaarsem viis perekonnasuhteid korraldada. Euroopas on väljakujunenud kaks peamist perekonnasuhete reguleerimise mudelit, milliste analüüsimine ja võrdlemine on vajalik, et tagada läbimõeldud valikud tuleviku Eestis kus ka vastassoost paaridele antakse võimalus abielu sõlmida. Nendeks perekonnasuhete registreerimise süsteemideks on ühelt poolt need riigid, mille registreeritud kooselu regulatsioon võeti vastu kui samasooliste isikute alternatiiv abielule, ja teiselt poolt riigid, milliste registreeritud kooselu regulatsioon loodi kui alternatiiv abielule kõikide isikute jaoks.⁴³ ehk monistlik ja pluralistlik mudel.

Monistlikus süsteemis, mis esineb Iirimaa, Saksamaal ja Norras on abielu sõlmimine lubatud kõikidel paaridel olenemata soost. Monistliku mudeli eripäraks on asjaolu, et algselt oli registreeritud kooselu lubatud vaid samasoolistele paaridele ning abielu vastassoost paaridele. Kooselu registreerimise võimalus loodi abielu kõrvale kui samasooliste isikute võimalus oma varasuheteid reguleerida ning seda ei laiendatud vastassoost isikutele. Hiljem, kui vastavates riikides otsustati anda kõikidele õigus sõlmida abielu, lõpetati kooselu registreerimise võimalus. Olemasolevad registreeritud kooselud kehtivad edasi, kuid pärast abieluga seotud seaduste muutmist ei ole võimalik sõlmida uusi registreeritud kooselusi. Vastavalt Iirimaa Vabariigi

---

⁴³ Scherpe, J. M., Hayward, A. The Future of registered partnerships. Intersentia 2017, lk 576.

põhiseaduse artikkel 41.3.1. on abielu põhiseadusliku kaitse all ning riigil on kohustus kaitsta abielu võimalike rünnakute eest⁴⁴.

Arvestades eelnevalt kehtinud registreeritud kooselu lõpetamise leebemaid tingimusi võrreldes abielu lõpetamisega ning abielu institutsiooni üldise prioriteetsuse tõttu, otsustati tagada kõigile võrdsed õigused vaid ühes formaadis. National University of Ireland, Galway perekonnaõiguse professor Dr Brian Tobin on oma artiklis kritiseerinud riigi rutakat otsust tühistada isikute võimalus registreerida oma kooselu, sest nimetatud otsus takistab mitmekesiste perekondlike suhete arengut.⁴⁵ Lisaks ei tunnusta Iirimaa alates 16.05.2015 registreeritud kooselusi, mis on sõlmitud pärast nimetatud kuupäeva ning välisriigis kooselu registreerinud isikutel on võimalik Iirimaal sõlmida abielu, kuid nende kehtivat kooselu ei tunnustata.⁴⁶ Seega peaksid registreeritud elukaaslased, kes on sõlminud kooselulepingu, Iirimaale elama asudes, potentsiaalselt lõpetama Eestis oma registreeritud kooselu ja sõlmima Iirimaal abielu. Seejärel kui soovitakse naasta Eestisse võib tekkida probleem selle abielu tunnustamisega. Otsusega mitte tunnustada uusi sõlmitavaid registreeritud kooselusi, arvestades, et vastavad regulatsioonid on üle Euroopa laialdaselt kasutuses, on Iirimaa tekitanud segase olukorra, eriti arvestades, et Euroopa Liidu üks alustalasid on töötajate vaba liikumise põhimõte.

Eesti Vabariigi Põhiseadus ei sisalda sätteid, mis kohustavad riigil kaitsta abielu kui institutsiooni. PS § 26 ütleb vaid, et igaühel on õigus perekonna- ja eraelu puutumatusse ja PS § 27 räägib perekonna kaitsmisest⁴⁷. Iirimaa puhul tuleneb eristatavus pikkadest traditsioonidest ja rahva religioosest taustast. Siiski religioosetel kaalutlustel Eestis tõenäoliselt seaduseid muutma ei hakata, kuid hüpoteetilisest olukorrast, kus Eestis seadustatakse abielu ka vastassoost isikute vahel võib ühe variandina kaaluda registreeritud kooselude sõlmimise lõpetamist. Ühe pooltargumendina saab välja tuua, et seoses rakendusaktide puudumisega, on kooselulepingu sõlmimine kooseluseaduse vastuvõtmisest alates olnud problemaatiline, sest puuduvad võimalused kannete

---

⁴⁴ Constitution of Ireland, January 2020. Article 41.

⁴⁵ Tobin, B. Demise of civil partnership an unfortunate consequence of marriage equality. <https://www.irishexaminer.com/opinion/commentanalysis/arid-40747191.html> (01.04.2023).

⁴⁶ Fergus, R., Same-Sex Couples and the Marriage Act 2015: Implications for Practice. - https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2700626 (01.04.2023).

⁴⁷ Eesti Vabariigi põhiseadus. RT I, 15.05.2015, 2 ... RT 1992, 26, 349.

tegemiseks registrisse, mis omavad õiguslikku tähendust. Sellest tulenevalt on kooselulepingu sõlmimisse suhtunud eelarvamusega ning potentsiaalselt laialdast kasutust leidev perekonnasuhete reguleerimiseks mõeldud leping on jäänud pigem samasooliste varasuhteid reguleerivaks lepinguks, mis tegelikkuses ei ole olnud kooseluseaduse eesmärk. Kuigi Eesti kooseluseaduses ei ole piiranguid kooselulepingu sõlmimisel lepingupoolte ametliku soo osas, on väljakujunenud kooselulepingute sõlmijateks samasoolised isikud, sest vastassoost isikutel, kes soovivad oma kooselu reguleerida, on olemas kehtivas õiguses parem ja regulatiivselt toimivam variant abielu näol.

Teiseks on riigile halduslikust perspektiivist odavam ja lihtsam üleval pidada hetkel juba olemasolevat abieluvararegistrit, sest kooseluseaduse rakendusaktid näevad ette uue vararegistri ülesehitamist. Infotehnoloogilised uuendused nii vararegistri kui ka notarite poolt kasutatava e-notari süsteemi vastavusse viimiseks on nii aja- kui rahakulukad. Vastuargumendina piiraks monistliku mudeli rakendamise isikute vabadust otsustada millisel viisil soovivad nad enda kooselu reguleerida ning ühiskonna arengu mõttes mindaks arengus tagasi, sest ka kooseluseaduse eelnõus kinnitatakse asjaolu, et vajalik on alternatiiv abielule, mitte lihtsalt meede kuidas samasoolised isikud saavad oma kooselu reguleerida. Teiseks kui võtta aluseks Iirimaa regulatsioon ja registreeritud kooselusi enam ei tunnustata, peaksid paarid, kes on kooselu registreerinud mujal Euroopas hakkama kohtu kaudu oma õiguseid taotlema.

2.2.2. Pluralistlik mudel

Pluralistlikus süsteemis, mis esineb Belgias, Prantsusmaal ja Madalmaades, on paaridele antud kaks varianti oma kooselu ametlikuks vormistamiseks. Nendeks on abielu ja registreeritud kooselu – mõlemad variandid on võimalikud kõikidele paaridele ehk ei eristata samasoolisi paare ja vastassoost paare. Sellel mudelil on ka veel alakategooriad, Belgias ja Prantsusmaal erinevad registreeritud kooselu ja abielu oluliselt oma tagajärgede osas, peamiselt valdkondades mis puudutavad kooselu lõpetamist, adopteerimist ja pärimisõigust.⁴⁸ Seega on registreeritud kooselu

---

⁴⁸ Boele-Woelki, K., Fuchs, A. Same-Sex Relationships and Beyond. 3rd edition. Intersentia 2017, lk 21.

ja abielu erineva kaaluga ning ühe või teise variandi vormistamise tulemusel tekivad erinevad õigused ja kohustused, mistõttu tuleb informeeritud otsuse tegemiseks läbimõelda, mis on ühise kooselu eesmärkideks.

Prantsusmaal eelistati registreeritud kooselude regulatsiooni välja töötamisel lepinguvabadust. Leping peab olema kirjalik ning on soovitatav konsulteerida õigusnõustajaga, kuid see ei ole kohustuslik. Lisaks kirjalikule lepingule peab kooselu kandma registrisse kas vastava ametniku või notari kaudu.⁴⁹ Peamised erinevused abielu ja registreeritud kooselu puhul tulenevad põlvnemisest ja pärimisest. Sarnaselt Eesti kooseluseaduse regulatsiooniga ei ole Prantsusmaa registreeritud elukaaslased teineteise seadusjärgsed pärijad ning pärandi osas korralduste tegemiseks on vaja teha testament. Eesti ja Prantsusmaa kooselu regulatsioonidel on mitmeid sarnaseid nüansse – muuhulgas laialdane lepinguvabadus ning sellega kaasnev võimalus koostada igale paarile leping, mis vastab just nende soovidele ja vajadustele. Lisaks on mõlema riigi puhul välja jäetud registreeritud elukaaslase õigus olla partneri seaduslik pärija, mis võib üleelanud registreeritud elukaaslase jaoks tähendada väga kehva majanduslikku tagajärge ning harjumuspärase elukorralduse olulist muutust.

Siiski on üks valdkond, milles Eesti ja Prantsusmaa erinevad ning selleks on adopteerimine. Prantsusmaa registreeritud elukaaslastel ei ole õigus ühiselt adopteerida, samuti ei saa registreeritud elukaaslane adopteerida partneri bioloogilist last. Eestis vastupidiselt on kehtiv kooseluleping positiivne aspekt ja kuulub sotsiaalkindlustusameti poolt kogutavate dokumentide hulka lapsendamise ettevalmistamisel.⁵⁰ Vastavalt 2013. aasta statistikale nähtub, et Prantsusmaal sõlmiti vastassoost isikute poolt 231 225 abielu ja 162 072 registreeritud kooselu, samasooliste isikute poolt 7 367 abielu ja 6 054 kooselu.⁵¹ Statistika näitab, et kuigi abielu on populaarsem variant paaride seas, mis tõenäoliselt ka jääb selleks, ei saa alahinnata kooselude registreerimise mahtu olukorras, kus kõigi paaride jaoks on loodud võimalus valida. Järjest enam prantslasi

---

⁴⁹ Scherpe, J. M., Hayward, A. Viidatud töö, lk 161-164.

⁵⁰ Sotsiaalkaitseministri määrus. Lapsendamise ettevalmistamise käigus läbiviidavad kohustuslikud toimingud ja nende sisu, lapsendamise sooviavalduses esitatavate andmete loetelu ja Sotsiaalkindlustusameti kogutavate dokumentide loetelu. RT I, 29.12.2016, 29, ... RT I, 31.01.2018, 3.

⁵¹ Scherpe, J. M., Hayward, A. Viidatud töö, lk 165.

eelistab registreeritud kooselu oma perekonnasuhete korraldamisel ning statistikat hinnates oleks keeruline põhjendada registreeritud kooselude regulatsiooni kaotamist ainult abieluvõrdsuse põhjenduse taustal.

Pluralistliku mudeli teise suuna Madalmaade regulatsiooni puhul on abielu ja registreeritud kooselu tagajärjed identsed, ainsa erinevusena saab välja tuua tseremoniaalse ja protseduurilise osa suhte ametlikul vormistamisel ning suhte lõpetamisel.⁵² Madalmaad on ajalooliselt olnud väga proaktiivsed eri inimgruppide õiguste kaitsmisel ning sellest tingituna on loogiline olnud riigi suund tagada kõigile samad võimalused ning mitte piiritleda kooselu registreerimist vaid ühe sotsiaalse grupiga. Kõikides kategooriates on abielu ja registreeritud kooselu võrdsustatud ning kõik õigused ja kohustused, mis seaduse järgi on abikaasal on ka registreeritud elukaaslasel. Madalmaades ei sõlmita kooselu registreerimiseks lepingut, vaid tegemist on avaldusepõhise registreeringuga, õigused ja kohustused tulenevad seadustest.

Madalmaade tsiviilkoodeks on üles ehitatud selliselt, et tsiviilkoodeksi raamat 1 sisaldab regulatsiooni isikuõiguste ja perekonnaõiguse kohta. Raamatu nr 1 peatükk 1.5 reguleerib abielu ja peatükk 1.5A reguleerib registreeritud kooselu.⁵³ Mõlemad peatükid käsitlevad protseduurilisi reegleid ja tingimusi vastava ametliku suhte loomiseks – mis on abielu või registreeritud kooselu sõlmimise tingimused, kuidas abielu või registreeritud kooselu lõpetada ja sarnaselt Eestiga on registreeritud kooselu peatükis olemas ka sätted registreeritud kooselu ümbervormistamiseks abieluks. Kokku on peatükis 1.5A seitse paragrahvi ehk sätted, mis eristavad registreeritud kooselu abielust on vaid protseduurilised. Peatükid 1.6, 1.7 ja 1.8 sisaldavad sätteid abikaasade õiguste ja kohustuste kohta, varasuhete kohta ja abieluvaralepingute kohta. Kõik need kolm peatükki, kuigi läbi seadus tekstide viidatakse abikaasadele, kehtivad nii abielule kui ka registreeritud kooselule. Sellekohane viide on kirjas peatüki 1.5A artiklis 1:80b, mis sätestab, et selle raamatu peatükid 1.6, 1.7 ja 1.8 kohalduvad vastavalt ka registreeritud kooselule ühe erandiga milleks on ametlik lahusele.⁵⁴ Madalmaade juba olemasoleva tsiviilkoodeksi struktuuri tõttu oli seadusandjal lihtne läbi viitesüsteemi tagada registreeritud kooselule samad õigused ja kohustused võrdluses abieluga.

---

⁵² Scherpe, J. M., Hayward, A. Viidatud töö, lk 123-151.

⁵³ Civil Code of the Netherlands. Book 1.

⁵⁴ Civil Code of the Netherlands. Book 1, Article 1.5A.

Madalmaades on nii abielu kui ka registreeritud kooselu peamiseks varasuhteks ühisvara varasuhe, mis omistatakse automaatselt. Kui soovitakse kokku leppida muus varasuhtes, siis tuleb selleks notari juures sõlmida abieluvaraleping või kooseluleping. Seega on Madalmaade vorminguline pool oluliselt erinev Eesti süsteemist ning puudub võimalus kokkuleppe korras otsustada milliseid õiguseid ja kohustusi soovitakse üksteise suhtes kohaldada. Selline struktuur tagab partneritest finantsiliselt nõrgemale osapoolele turvalisema olukorra suhte jooksul ja selle lõppemisel. Siiski on Madalmaades loodud kaks kõrvuti seisvat viisi kuidas muuta oma suhe ametlikuks, mis on praktilised identsed, kui mitte arvestada väga väikseid nüansse. Riik on loonud alternatiivse vormi inimestele kes ei soovi sõlmida abielu ja on sellega oma perekonnasuhete regulatsioonis eelistanud kaitsta nõrgemaid osapooli. Samas on sellise otsusega piiratud perekonnasuhete arengut, sest isikutel puudub võimalus otsustada milliseid kokkuleppeid nad oma suhetes soovivad välja arvatud varalised küsimused.

Pluralistliku mudeli kaks peamist suunda on oma olemuselt väga erinevad. Kui prantsuse mudel keskendub pigem abielu ja kooselu sisulisele erinevusele andes registreeritud kooselule suurema lepinguvabaduse, siis Madalmaade mudel pakub alternatiivi vaid formaalsel kujul, sisulisi erinevusi abielu ja kooselu puhul ei ole. Eesti kooseluleping sarnaneb pigem prantsuse mudelile, milles registreeritud elukaaslastele on antud õigus valida, millised õigused ja kohustused nende suhtele rakenduvad. Tulevikus kui Eesti jõuab abielu seadustamiseni ka vastassoost isikute seas tuleks kriitiliselt analüüsida, milline mudel võtta eeskujuks. Pluralistliku mudeli pooltargumendina saab kindlasti välja tuua isikute valikuvõimaluse. Riik ei saa eeldada et kõik soovivad sõlmida abielu, seda toetab juba hetkel asjaolu, et ka vastassoost paarid on otsustanud kooselulepingu sõlmida, vaatamata ilmsetele probleemidele seoses rakendusaktide puudumisega. Abielul on ajalooliselt välja kujunenud kuvand, mis ei pruugi kõigile sobida samas kui kooseluleping oma uudsuse ja standardsusega, mille tagab notari poolt koostatud leping, võiks sobida suuremale hulgal inimestele, kes elavad koos ja majandavad ühist majapidamist, kuid kellel puudub kaitse probleemsetes situatsioonides. Samuti võib registreeritud koosellu suhtuda kui abielu eelsesse lepingusse, isikud saavad suhte alguses sõlmida kooselulepingu, mis tagab neile teatud õigused ja kohustused ning suhte arenedes kui soovitakse täiendavaid õiguseid ja kohustusi sh õigust olla

partneri seadusjärgne pärija, saab sõlmida abielu. Negatiivseid aspekte, tingimusel, et kooseluseaduse rakendusaktid võetakse vastu, on keeruline leida.

Euroopa inimõiguste kohus on lahendis *Vallianatos and Others v. Greece* öelnud, et registreeritud kooselul kui ametlikult tunnustatud alternatiivil abielule on olemuslik väärtus, olenemata nende õiguslikest tagajärgedest, olgu need kitsad või ulatuslikud.⁵⁵ Samuti on Euroopa inimõiguste kohus lahendis *Schalk and Kopf v. Austria* öelnud, et olukorras kus siseriiklik regulatsioon abielu ja registreeritud kooselu osas on märkimisväärselt erinev ei esine artikli 8 ning artikli 14 rikkumist, sest riikidel on teatav kaalutusõigus määramaks millised õigused kohalduvad ühele või teisele perekonnaõiguse regulatsioonile.⁵⁶ Ma leian, et pluralistlik mudel on rohkem kooskõlas tänapäeva Euroopa ühiskonna soovide ja vajadustega ning sotsiaalsete arengutega. Seejuures on oluline täheldada, et erinevus abielu ja registreeritud kooselu osas võiks olla sisuline ja pakkuda isikutele suurema valiku perekonnasuhete reguleerimisel kui ainult nimetus ja kuvand.

Euroopa ühiskonna arengut uute sotsiaalsete perekonnamudelite suunas ilmestab hästi Inglismaa näide. Inglismaal oli lubatud abielu vastassoost isikute vahel ja registreeritud tsiviilpartnerlus vaid samast soost isikute vahel. Hiljem muudeti seadust ning Marriage Act 2013 1(1)(1) kohaselt on abielu seaduslik samast soost isikute vahel.⁵⁷ Siiski ei soovitud laiendada registreeritud tsiviilpartnerluse võimalust vastassoost isikutele. Paaril järgmisel aastal pärast abielureformi registreeritud tsiviilpartnerluste sõlmimise statistika langes, kuid alates 2016. aastast on registreeritud tsiviilpartnerluste arv tõusnud. Inglismaa kõrgeim kohus tegi 2018. aastal otsuse lahendis *Steinfeld and Keidan v Secretary of State for the International Development*, milles ütles, et tasakaal ühiskonna huvide ja hagejate õiguste vahel ei ole paigas, ühiskonna huvid keelates vastassoost isikutel registreerida tsiviilpartnerlus on täpsustamata, samas kui negatiivsed tagajärjed, mis tulenevad nimetatud keelust võivad isikute jaoks olla väga ulatuslikud.⁵⁸ Muuhulgas ka viidatud otsuse tulemusel muudeti Inglismaal seadust, kui 2005 aasta Civil Partnership Act 2004 peatükk 3(1)(a) sätestas, et kaks isikut ei ole kõlblikud registreerima tsiviilpartnerlust kui nad ei

---

⁵⁵ EIKo 29381/09, 32684/09 *Vallianatos and Others v. Greece*.

⁵⁶ EIKo 30141/04 *Schalk and Kopf v. Austria*.

⁵⁷ Marriage (Same Sex Couples) Act 2013.

⁵⁸ The Supreme Court of the United Kingdom. *Steinfeld and Keidan v Secretary of State for the International Development* 27.06.2018.

ole samast soost, siis hetkel kehtivas seaduses on tühistatud punkt 3(1)(a) ning sellega antud õigus registreerida tsiviilpartnerlus ka vastassoost isikutel.⁵⁹ Inglismaa regulatsiooni areng kinnitab asjaolu, et inimesed tajuvad vajadust leppida kokku õigustes ja kohustustes mis nende suhet määratlevad, kuid soovivad abielu kõrvale alternatiivi. Seejuures on paljude Euroopa riikide areng perekonnasuhete reguleerimisel näidanud seda, et alustatakse õiguste andmisega ühele grupile ja hiljem laiendatakse see kõigile, mõnel juhul elanike enda mõjutusel, kuid tihtilugu on muudatused läbi viidud ka kohtuotsuste tulemusel, mis toovad välja diskrimineerimise grupi osas kellele õigused ei laiene.

Euroopas esinevad kaks peamist suunda perekonnasuhete reguleerimisel – monistlik ja pluralistlik. Arvestades, et kooseluseadus loodi kui alternatiiv abielule, mida võivad sõlmida kõik isikud olenemata soost, võib Eestis täheldada pigem pluralistlikke tendentse. Hüpoteesilises olukorras, kus Eestis võimaldatakse ka samast soost isikutel abielu sõlmida, oleks monistliku mudeli kasuks otsustamine justkui samm tagasi, sest ühiskond vajab alternatiive ja valikuvabadust enda suhete korraldamisel. Siiski ma leian, et juhul kui võetakse vastu kooseluseaduse rakendamise seadus ning tegemist on hästi funktsioneeriva regulatsiooniga, võiks kaaluda pigem kooseluseaduse ja abielu hetkel olemasolevate erinevuste säilitamist. Perekonnasuhete arengu perspektiivist on hea kui elanikel on teatav lepinguvabadus ise otsustada kui kitsalt või laialt nad soovivad omavahelisi kokkuleppeid sätestada.

---

⁵⁹ Civil Partnership Act 2004.

III KOOSLULEPING VÕRDLUSES SELTSINGULEPINGUGA JA VABAABIELUGA

3.1. Kooseluleping võrdluses seltsingulepinguga

3.1.1. Sõlmimise ja lõpetamise eeldused ja vorm

Käesolevas alapeatükis võrdlen kooselulepingut, seltsingulepingut ja vabaabieliu, nende sõlmimise tingimusi ning õiguseid ja kohustusi, mis sellega kaasnevad. Toon välja kolme erineva perekonnasuhete reguleerimise viisi erisused ja olemuse ning uurin kas seltsinguleping ja vabaabieliu tagavad võrreldes kooselulepinguga elukaaslastele piisavad õigused või on kooseluseaduse vastuvõtmisega riik loonud elukaaslastele parema õiguskorra.

Võlaõigusseaduse § 580 kohaselt seltsingulepinguga kohustuvad kaks või enam isikut (seltsinglased) tegutsema ühise eesmärgi saavutamiseks, aidates sellele kaasa lepinguga määratud viisil, eelkõige panuste tegemisega. Seltsinglased on kohustatud seltsingut kaitsma kahju tekkimise eest ja arvestama teiste seltsinglaste huvidega.⁶⁰ Kuna seltsinguleping loob isikute ühisuse, on selle üheks eritunnustuks muude lepingute kõrval sätted ja kokkulepped, mis reguleerivad poolte tegevuse korraldust.⁶¹ Tegemist ei ole samas vastastikkuse lepinguga, kus mõlemad lepingupooled kohustuvad tegema teatud kokkulepitud üksteisest sõltumatu soorituse vaid sooritusi tehakse ühise eesmärgi nimel. Seejuures seltsingut kasutataksegi eelkõige ühise tegevuse kaudu eesmärgi saavutamiseks nt külaseltside puhul ning vabade elukutsete esindajate ühises tegevuses nt ühist bürood pidavate notarite töö korraldamises. Seltsingu kui isikuühinguna käsitatava organisatsioonilise vormi iseloomulikuks tunnuseks on selle rajanemine liikmete isiklikul panusel ja seosel, ühingu organisatsiooni ja juhtimise vaba kujundamine liikmete eneste poolt, eraldi organite puudumine, liikmesuse mitteüleantavus ja ühingu eksistentsi sõltuvus üldjuhul konkreetsete liikmete olemasolust, samuti liikmete isiklik vastutus ühingu kohustuste eest.⁶²

---

⁶⁰ Võlaõigusseadus. [RT I 2001, 81, 487](#) ... RT I, 15.03.2022, 14.

⁶¹ Kalamees, P., Käerdi, M., Kärson, S., Sein, K. Lepinguõigus. Tallinn: Juura 2017, lk 318.

⁶² Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M., Sein, K. Võlaõigusseadus III kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2021, lk 486.

Võrdluses teiste äriühingutega või mittetulundusühingutega puuduvad seltsingul konkreetsed seadusest tulenevad juhtorganid ning seltsinglased on vabad sisustamaks struktuuri või struktuuri puudumist, mis viib isikud soovitud tulemuseni. Seltsinguid liigitatakse sisemisteks ja välisteks seltsinguteks – sisemise seltsingu puhul ei moodustu seltsinguvara, kuid välimise seltsingu puhul moodustub eraldiseisev seltsinguvara.⁶³ Eristamiseks saab vaadelda kuidas seltsing suhtleb kolmandate isikutega, kas tehingus osaleb üks seltsinguliikmetest justkui enda eest ning tegelikkuses panustavad teised liikmed samuti või tehakse kolmandale isikule koheselt selgeks, et tegemist on ühise ettevõtmisega ning sooritus tuleneb seltsingu kui liikmete ühise soorituse tulemusel.

Sarnaselt kooselulepingule ei ole seltsingulepingu sõlmimine kuidagi piiratud isikute sooga või sugulusega, kuid olulise erinevusena saab välja tuua võimaliku isikute paljususe. Seltsingulepingu sõlmijate arvul ei ole piiri, seega ei saa väita, et konkreetne võlaõigusliku lepingu alaliik on suunatud traditsionaalses mõttes perekonnasuhete reguleerimiseks, kuigi ta kuulub võlaõiguseaduse 5. osa alla, mis käsitleb toetamislepinguid. Seltsingulepingu võivad sõlmida ka omavahel lähisugulased, mis on kooselulepingu puhul käsitletud kehtetuse alusena, seega on seltsingul väga palju erinevaid vorme ning ei saa lõplikult väita, et seltsingut ei saa moodustada ühise perekonna loomise eesmärgil.

Seltsingulepingu suhtes kehtib vormivabadus, ehk lepingu võib sõlmida ka suuliselt. Vormivabaduse tõttu on teatud olukordades võimalik analoogia korras kohaldada mitteabielulisele kooselule seltsingu sätteid, kuid siinkohal on ka kohtud eriarvamustel. Kooselulepingu seletuskirja kohaselt on seltsingulepingu puudus mitteabielulise kooselu kontekstis poolte tahte tagantjärele tuvastamisega kaasnevad tõendamisküsimused.⁶⁴ Vormivabaduse pooltargumendina saab nimetada, et vastaselt juhul ei oleks peaaegu kunagi võimalik seltsingu sätteid mitteabielulisele kooselule kohaldada. Võimalik, et on paare, tõenäoliselt on tegemist pigem õigusteadmistega inimestega, kes on ka oma kokkulepped kirja pannud, kuid protsentuaalselt on see arvatavasti väga väike hulk. Enamike paaride puhul, kes soovivad kooselus tekkinud probleemi seltsingu alusel

---

⁶³ Kalamees, P., Käerdi, M., Kärson, S., Sein, K. Lepinguõigus. Tallinn: Juura 2017, lk 319.

⁶⁴ Kooseluseaduse eelnõu 650 SE I seletuskiri.

lahendada tuleb tagantjärei tõlgendada nende käitumist ja ühist tahet, mis kohtupraktikaga tutvudes on pigem erandlik.

Kooseluseaduse eelnõu koostamisel kaaluti registreeringupõhise, eeldusel põhineva ja lepingulise lähenemise vahel leidmaks kõige õiguskindlam lahendus, kuid mis samas annaks osapooltele võimalikult suure vabaduse ühiste kokkulepete osas. Kooseluseaduse eelnõu kontseptsioonis on märgitud, et registreeritud kooselu regulatsiooni suurimaks eeliseks on kindel määratletus. Kuna elukaaslased langetavad kooselu registreerimisega teadliku otsuse kindla õigusliku režiimi kasuks ning tahteavalduse tegemisega on määratletud ka registreeritud kooselu algus, siis on selge, et inimesed on teadlikult ja tahtlikult nõustunud sellest režiimist tulenevate õiguslike tagajärgedega. Nii on riigil märksa lihtsam siduda kooseluga lisaks õigustele ka seadusjärgseid kohustusi.⁶⁵ Saksa õiguses lähtutakse „puudustega ühingu kontseptsioonist“, mille kohaselt seltsingulepingut mida on asunud täitma, loetakse üldjuhul kehtivaks vaatamata sõlmimisel või liitumisel esinevatele puudustele.⁶⁶

Kohtutel on väga erinev seisukoht seltsingu regulatsiooni kohaldamisest, Riigikohus on lahendis 3-2-1-109-14 muutnud ära Tallinna Ringkonnakohtu ja Tallinna Maakohtu põhjendused osas mis puudutavad seltsingusätete kohaldamist. Ringkonnakohus leidis sarnaselt maakohtuga, et poolte suhetele enne abiellumist ühist majapidamist pidades ja ühiselt lapsi kasvatades (ühist pereelu elades) on kohaldatavad seltsingulepingu sätted, kuid muutis põhjendusi osas, mis võimaldaks seltsingu sätteid kohaldada ka ühise kinnisasja omandamisele, sest on tõendatud, et poolte tegelikult ühiseks tahteks ei olnud kinnistu omandamine selliselt, et see kuuluks ühisomandina neile mõlemale.⁶⁷ Ringkonnakohtu põhjenduste kohaselt saab kohaldada mitteabielulisele kooselule seltsingu sätteid, kuid samas peavad osapooled olema piisavalt õigusteadlikud, et kinnisasja müügilepingut sõlmides esitada soov kanda end kinnistusraamatusse ühisomanikena kehtiva seltsingu alusel. Selline järeldus seab mitteabielulises kooselus elavatele inimestele

---

⁶⁵ Justiitministeerium. Kooseluseaduse eelnõu kontseptsioon. - <https://www.just.ee/media/457/download> (03.04.2022).

⁶⁶ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M., Sein, K. Võlaõigusseadus III kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2021, lk 490.

⁶⁷ RKTko 3-2-1-109-14.

eelduseks väga laialdased õigusteadmised ja sellisel juhul ei saaks ka tekkida küsimust seltsingu olemasolu kohta.

Riigikohus on selles osas muutnud ringkonnakohtu põhjendusi ja lisanud, et ühisvara ei ole seltsingu vältimatu tunnus. Seltsingulepingu pooled võivad kokku leppida, et vara omandatakse asjaõiguslikult nende kaasomandisse või ka ühe poole ainuomandisse, see ei välista seltsingu sätete kohaldamist. Sel juhul võib olla sõlmitud kokkulepe kasutada vara seltsingu eesmärgil, st majanduslikus mõttes ühisvarana. Lisaks leiab Riigikohus, et kuigi seltsingulepingu eesmärk on VÕS § 580 lg-s 1 formuleeritud laialt, nähtub seltsingu ülejäänud regulatsioonist, et tegu on eelkõige ühisele majanduslikule eesmärgile orienteeritud lepinguga.⁶⁸ Riigikohus on leidnud, et abieluväline kooselu ei tekita poolte vahel võlasuhet VÕS § 2 tähenduses ning eelduslikult ei ole tegu ka võlaõigusliku lepinguga VÕS § 8 lg 1 tähenduses.⁶⁹

Seltsingulepingu lõpetamine on sätestatud VÕS §-s 596, mis käsitleb seitset võimalust, kuidas seltsingu saab lõpetada või lõppeb. Seltsingu üldisest mõttest lähtuvalt saab peamiseks lõppemise vormiks nimetada ühist otsust või seltsingu eesmärgi saavutamist, siiski on vaidluse korral võimalik seltsinguleping üles öelda. Ülesütlemine on oma olemuselt mõeldud kestvuslepingute lõpetamiseks olulise lepingu rikkumise või mõjuva põhjuse korral. VÕS § 597 lg 1 sätestab, et tähtjatu seltsingulepingu võib iga seltsinglane igal ajal üles öelda. Riigikohus on lahendis 2-18-255 samuti leidnud, et olukorras, kus isik ei ole teadlikult sõlminud seltsingulepingut, kuid kohus on koosseisu tuvastanud, on hagejal võimalik seltsinguleping üles öelda ning sellega õigussuhe lõppeb.⁷⁰ Tõenäoliselt ei alusta keegi kooselu arvestusega, et suhe kestab kaks aastat, seega oma olemuselt on mitteabielulises kooselus olev paar sõlminud tähtjatu seltsingulepingu. See kogu kontseptsioon mitteabielulise kooselu puhul on aga väga võõristav.

---

⁶⁸ RKTko 3-2-1-109-14, p 13.

⁶⁹ RKTko 3-2-1-109-14, p 14.

⁷⁰ RKTko 2-18-255.

Vaadates abielu, kooselulepingu ja seltsingulepingu kohtuvälise lõpetamise võimalusi, siis on abielu neist kõige ajakulukam, sest seadusandja on kehtestanud täiendava järelemõtlemisaja avalduse ja abielu lahutamise jõustumise vahel, milleks on minimaalselt üks kuu. Kooselulepingu puhul tuleb leping notariaalselt lõpetada ning rakendusaktide jõustumisel teha kanne registrisse, seejuures ei ole tegemist vormipõhise avalduse täitmisega. Seltsingulepingu saab lõpetada suulise kokkuleppe alusel soovitud ajahetkel, kuid soovitatav on leping lõpetada samas vormis kui see sõlmiti. Vastavalt lepingu lõpetamise keerukusele saab ka ritta panna kooselu reguleerimise perspektiivist õiguste ja kohustuste mahu kehtivas seaduses.

Kui seltsingul on seltsinguvara lõppeb seltsing likvideerimisega. Likvideerimine seltsingu puhul tähendab peamiselt kohustuste rahuldamist ja vara sh kasumi jagamist seltsinglaste vahel. Likvideerimisele kohaldatakse vastavalt VÕS § 600 lg 1 lisaks seltsingulepingu sätetele ka asjaõiguseadusega ette nähtud kaasomandi jaotamise sätteid. Riigikohus on oma lahendis öelnud, et seltsingu likvideerimissätteid saab kohaldada ühise majapidamisega abieluvälise kooselu kestel omandatud konkreetsete suurema väärtusega esemete (nt kinnisasi) jaotamisele, kui: mõlemad pooled on eseme omandamiseks või parendamiseks teinud olulised ja võrreldavad majanduslikud (rahaliselt hinnatavad) panused ja pooltel oli eset soetades või parendades ühine tahe vähemasti majanduslikult ühise varalise väärtuse (ühisvara) kestvaks loomiseks.⁷¹ Seltsingu likvideerimise sätete kohaldamist ei välista see, et asjaõiguslikult on vara seltsingu kasuks soetatud poolte kaasomandisse või ühe poole ainuomandisse⁷². Pooltevahelises suhtes saab vara eelkirjeldatud tingimustel lugeda ühisvaraks, mille saab kooselu lõpetamisel ka jagada. Kolleegiumi arvates saab seltsingu likvideerimise sätetest kohaldada eelkõige VÕS § 600 lg 1 teist lauset, mille järgi kohaldatakse eelduslikult kaasomandi jaotamise sätteid. Samuti saab kohaldada VÕS § 602, mis näeb seltsingu likvideerimisel ette esmalt seltsingu kohustuste täitmise seltsinguvarast (st nt ühiselt vara soetamiseks võetud laenu tagastamine). Pärast kohustuste täitmist ülejäänud seltsinguvarast tuleb VÕS § 603 lg 1 järgi tagastada seltsinglaste panused. Kui panust ei ole võimalik tagastada, tuleb VÕS § 603 lg 3 esimese lause järgi hüvitada panuse tegemise aegne väärtus.⁷³

---

⁷¹ RKTko 3-2-1-109-14, p 19.

⁷² RKTko 3-2-1-109-14, p 17.

⁷³ RKTko 3-2-1-109-14, p 20.

Seltsinguleping on oma tingimustelt ja vormilt täiesti erinev kooselulepingust, kuid võimalik on leida kahe lepingu ühisosa perekonnasuhete reguleerimisel, mis käsitleb ühiste eesmärkide saavutamiseks loodud õigussuhet, peamiselt siiski õigussuhte lõppemise korral. Siiski nõustun siinkohal Riigikohtuga, et oma iseloomult on seltsinguleping pigem ühisele majanduslikule eesmärgile orienteeritud lepinguga, seda ilmestavad nii lepingu sõlmimise ja lõpetamise vorm, üleüldine seltsingulepingu regulatsioon võlaõigusseaduses, kui ka võimalik isikute paljusus seltsingus.

3.1.2. Õigused ja kohustused

Seltsingu üheks peamiseks kontseptsiooniks on ühise eesmärgi saavutamiseks võrdsete panuste tegemine. VÕS § 581 lg 1 sätestab, et seltsinglase panuseks võib olla igasugune ühise eesmärgi edendamine, sealhulgas vara võõrandamine seltsingule, vara seltsingu kasutusse andmine või seltsingule teenuse osutamine. Sellest tulenevalt on seltsinglaste peamiseks kohustusteks kaasaaitamiskohustus, mis täidetakse panuste tegemisega ja lojaalsuskohustus nii seltsingu kui ka selle liikmete suhtes.⁷⁴ Mitteabielulisest kooselust tuleneva seltsingu puhul võiks panusteks lugeda ühelt poolt rahalise toetuse ja teiselt poolt kodu või lapse eest hoolitsemise. Seltsinglaste panused ei pea olema rahaühikus mõõdetavad ning iga osaline peab panustama võrdselt oma võimaluste piires. Ühise eesmärgi nimel ühiselt panustamine on ka perekonnaelu lahutamatu osa ja selle tõlgenduse kohaselt võiks seltsingusätteid mitteabielulise kooselu puhul kasutada küll. Kalev Saare on oma artiklis kirjutanud, et lepingulise suhte alusel võiks eeldada, et seltsingulepingu liikmed on kohustatud üksnes üksteise suhtes. Seaduses on aga seltsingulepingu osaliste (seltsinglaste) kohustused kehtestatud mitte üksteise, vaid seltsingu suhtes.⁷⁵ Selle käsitluse puhul ei ole õigused ja kohustused mitte kooselupartneri suhtes vaid ühise eesmärgi suhtes, mis jällegi viitab pigem konkreetsele ühisele ettevõtmisele suunatud olukordade lahendamisele mitte üleüldisemalt ühisesse ellu panustamisele.

---

⁷⁴ Kalamees, P., Käerdi, M., Kärson, S., Sein, K. Lepinguõigus. Tallinn: Juura 2017, lk 320.

⁷⁵ Saare, K. Seltsing – kas leping või ühing? – Juridica 2003/1.

Kohustuste rikkumisel on seltsinglasel õigus kasutada kõiki võlaõigusseaduses ette nähtud õiguskaitsevahendeid, välja arvatud vastastikkuste lepingute kohta käivaid norme sh VÕS § 111, mille jaoks on seltsingulepingu eriosas VÕS § 597, mis sätestab, et tähtajatu seltsingulepingu võib iga seltsinglane igal ajal üles öelda. Tähtajalise seltsingulepingu võib üles öelda üksnes mõjuval põhjusel. Samas ütleb sama sätte kolmas lõige, et kui seltsinguleping on sõlmitud seltsinglase eluajaks, võib selle üles öelda samal viisil nagu tähtajatu seltsingulepingu. seltsingulepingu rikkumine võib kaasa tuua ühe seltsinglase nõude teise seltsinglase vastu ja seda eelkõige juhul kui kahju ei ole tekkinud mitte seltsingule endale vaid konkreetsele seltsingu liikmele.⁷⁶ Lisaks ei saa kohaldada VÕS § 112 hinna alandamist, sest see ei ole kooskõlas seltsingulepingu iseloomuga. Seltsingulepingu alusel tekkivad seltsinglaste nõuded üksteise suhtes ei ole VÕS § 588 kohaselt loovutatavad ning keeldu rikkuvad tehingud on tühised. Selline keeld tuleneb asjaolust, et võrreldes muude võlasuhetega on seltsinglased personaalsemalt seotud ning seltsing rajaneb konkreetsete isikute isiklikust panusest.

Võlaõigusseaduse 31. peatükk reguleerib seltsinglaste omavahelisi suhteid ning on selgelt näha nimetatud peatüki sätetest, et seltsingul on väga palju ühinguõiguslikke aspekte. Kuigi VÕS § 582 lg 2 ütleb, et seltsinglased juhivad seltsingut ühiselt ning iga tehingu tegemiseks on vajalik kõigi seltsinglaste nõusolek, mis meenutaks mingil määral ühise perekonna otsustusõigust, siis järgmised paragrahvid juhtimise õiguse üleandmise või sellest loobumise osas ei ole kuidagi tõlgendatavad mitteabiellulise kooselu toimimisele, vähemalt mitte Euroopa väärtusruumis. Lisaks veel aruandlust ja kasumi jaotamist käsitlevad sätted ja lõpuks VÕS § 596 lg 1 p 7 mis sätestab seltsingu lõppemise alusena seltsinglase pankroti väljakuulutamise. Samas ei ole seltsing ka ainult ühingu tunnustele vastav ning Kalev Saare käsitluse kohaselt juriidiline isik ei ole iialgi identne oma liikmetega, vaid omab iseseisvat kvaliteeti. Seltsingu osas on märgata aga viiteid viimase identiteedile oma liikmetega ehk selle isikute kogumiga, kes mingil ajahetkel seltsingusse kuuluvad.⁷⁷ Seega ei ole seltsing vaadeldav traditsionaalse osauhingu või aktsiaseltsi perspektiivist, sest seltsingus on väga oluline isikukoosseis ning nende ühine tahe just koos püstitatud eesmärgi suunas tegutseda.

---

⁷⁶ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M., Sein, K. Võlaõigusseadus III kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2021, lk 644.

⁷⁷ K. Saare. Viidatud töö.

Solidaarkohustust eeldatakse nii seltsinglaste kui ka registreeritud elukaaslaste puhul, veelgi enam kooseluseadus viitab kooselulepingu tühisuse korral varaliste suhete lahendamiseks seltsingulepingu sätetele. Kui registreeritud elukaaslaste poolt võetud kohustuste täitmisel on ilmselge, et nimetatud kohustused tuleb täita isikliku vara arvelt, sest puuduvad igasugused ühingu tunnused ja seega ka ühingu vara, siis seltsingu puhul samamoodi vastutab seltsinglane seltsinguvarast täitmata jäänud kohustuste täitmise eest oma isikliku varaga vastavalt seltsinglase osale. Võlausaldajal on õigus esitada nõue terves ulatuses ühe solidaarvõlgniku suhtes ning seejärel on kohustuse täitnud solidaarvõlgnikul õigus esitada nõue teise solidaarvõlgniku vastu. Kalev Saare kirjutab, et seoses seltsingu liikmete seadusjärgse isikliku vastutusega seltsingu kohustuste eest tuleb märkida, et piiratud vastutuse põhimõte ei ole kaasaja õiguskordades siiski enam juriidilist isikut iseloomustavaks, sh selle õigussubjektsust kirjeldavaks absoluutse iseloomuga tunnuseks.⁷⁸ Ühe näitena võib tuua äriseadustiku täisühingu sätteid, mille §-s 79 on öeldud, et täisühing on äriühing, milles kaks või enam osanikku tegutsevad ühise ärinime all ja vastutavad ühingu kohustuste eest solidaarselt kogu oma varaga.⁷⁹ Õigus on ajas muutuv vastavalt kehtivatele väärtustele ning sotsiaalsele olukorrale ning isikute järjest keerulisemad suhted nõuvad ka riigilt üha uute võimaluste loomist nende suhete reguleerimiseks.

Seltsingulepingut analüüsid tundub, et seltsing võiks oma omadustelt olla sõlmitud pigem kooselu jooksul sooritatud ühisest projektist tulenevate kokkulepete reguleerimiseks mitte tervet kooselu iseloomustavaks õigussuhteks. Saab öelda, et seltsing ei ole kindlasti oma tunnustelt äriühing tema traditsioonilises mõttes, kuid tervet seltsingu regulatsiooni tervikuna vaadates ei saa väita, et seadusandja mõte on olnud reguleerida kahe isiku omavahelisi isiklikke suhteid. Samas olukorras, kus elukaaslased ei ole sõlminud ei abielu ega ka kooselulepingut on ta kindlasti üks võimalikke lahendusi vaidluste lahendamisel, seda tõendab ka asjaolu, et mitteabielulises kooselus elavad elukaaslased on olemasolevates kohtuvaidlustes tuginenud just seltsingusätetele.

---

⁷⁸ K. Saare. Viidatud töö.

⁷⁹ Äriseadustik¹. - [RT I 1995, 26, 355](#) ... RT I, 12.03.2022, 12.

3.2. Kooselulepingu võrdlus vabaabieluga

3.2.1. Sõlmimise ja lõpetamise eeldused ja vorm

Vabaabielu puhul ei ole tegemist seadusega reguleeritud perekonnasuhte mudeliga. Vastav termin on tekkinud pigem vastandina abielu institutsioonile, mis kirjeldab isikuid, kes ei ole abielus, kuid kes on püsisuhtes. Sellest tulenevalt ei ole siinkohal võimalik võrrelda regulatsioone, kuid ühe enim esineva kooseluvormina on põhjust võrrelda vabaabielu kooselulepinguga, sest kooseluseaduse koostamise eesmärk oli tagada vabaabielus elavatele paaridele parem õiguslik kaitse. Kai Kullerkupp ja Priit Kama on oma artiklis vabaabielu peamiste tunnusjoontena välja toodud järgmised asjaolud:

- 1) Tegemist on mehe ja naise vahelise heteroseksuaalse kooseluga. Nimetatud tunnus on välja toodud, sest tegemist peaks olema justkui isikutega kellel on võimalus abielluda, kuid kes ei soovi seda teha. Selline määratlus on tänapäeval iganenud ning kõigi isikute võimalus abielu sõlmida on pigem poliitilise tahte küsimus.
- 2) Vabaabielu peetakse oma funktsioonide ja sotsiaoloogilise olemuse poolest sarnaseks abieluga. Selle tunnuse kohaselt ei suuda kolmas isik perekonna igapäevaelu vaadeldes eristada vabaabielu paari ja abielu paari, sest neid eristab ainult ametlik registreering.
- 3) Asjaosaliste enesemääratlus – vabaabielus olevad isikud määratlevad ennast kui üks perekond ja arvestavad teineteisega igapäeva toimingutes.
- 4) Ühine eluase ja suhte kestvus. Nende kahe tunnuse puhul võib isikutel olla erinev määratlus, kuid üldjuhul peetakse vabaabielu puhul silmas kahte isikut kes on jõudnud suhtega faasi, milles nad elavad ühises majapidamises ja majandavad seda koos.⁸⁰

Vabaabielu puhul ei saa rääkida sõlmimise vormist, nagu sätestab KooS § 3 vaid pigem peavad suhte ühiskonna poolt tunnustamiseks olema täidetud vabaabielu iseloomustavad asjaolud. Analoogselt ka vabaabielu lõpetamise puhul ei ole vajalik kirjalik toiming vaid isikud ise peavad määratlema enda suhte lõpu. Üks selgemaid tunnuseid kahe isiku vabaabielu osas on ühine elukoht. Siinjuures tuleb aga eristada isikuid, kes elavad koos majanduslikel põhjustel, kuid kes ei määratle

---

⁸⁰ Kullerkupp, K., Kama, P. Vabaabielu versus abielu: varalised suhted muutuvate kooseluvormide kontekstis. *Juridica* 2002/6.

ennast ühise perekonnana nt ülikoolis ühist eluruumi üürivad tudengid. Seega ei saa toetuda vaid ühele nüansile vaid tunnuseid tuleb vaadelda kogumis. Registreeritud kooselu puhul on selgelt eristatavad isikud, kes soovivad et nende kooselule kohaldataks kooseluseaduse sätteid, sest vajalik on notariaalselt tõestatud kooseluleping, kuid vabaabieliu võib esineda väga erinevates vormides.

3.2.2. Õigused ja kohustused

Registreeritud kooselu puhul võtavad kooselulepingu sõlminud isikud endale õigused ja kohustused peamiselt ülalpidamise osas. Kooseluseaduse eesmärk oli anda võimalus isikutele, kes ei soovi või ei saa abieliu sõlmida, alternatiiv, millega oleks siiski kaitstud kooselus elavate isikute elementaarsed vajadused. Kuigi riik peab kaitsma ühiskonnas nõrgemaid ja võimaldama kodanikele regulatsiooni, mis võimaldaks selgema määratluse isikute vahelistes perekonnasuhetes, ei sobi see kindlasti kõigile. Riik ei saa sundida isikuid sõlmima kooselulepingut või abieliu, ainuüksi põhjusel, et see lahendaks paljud probleemid ühiskonnas seoses isikute toimetulekuga. Näiteks teadlikult või vähemalt potentsiaalselt ajutiste kooselude puhul, kus pooled ei ole teineteises kindlad, ei soovi partnerid ilmselt, et nende vara muutuks mingis suuremas ulatuses ühiseks või et neil tekiks vastastikku varalised kohustused.⁸¹ Põhjuseks paljudel juhtudel ei ole kindlustunne suhte püsimise osas, paljud ei soovi ka pärast aastatepikkust kooselu võtta endale täiendavaid finantsilisi kohustusi. Sealjuures tuleb arvestada, et kooselulepingu sõlmimisel ühisvara varasuhte valinud isikutel tuleb registreeritud elukaaslast toetada ka võimalike laenukohustuste sissenõudmise korral.

Vabaabieliu elavate isikute kooselu reguleerivad otsesed tahteavaldused ja kaudsed tahteavaldused. Otsese tahteavalduste hulka kuuluvad notariaalsed lepingud, millega omandatakse kinnisasju. Vabaabieliu elavad isikud saavad kinnisasja omandada kaasomandisse ning vastavalt rahalisele panusele määrata kui suur osa kaasomandist osalisele kuulub. Enamik kaasomanikke omandab kinnisasju endiselt võrdsetes mõttelistes osades, kuid minule kätte saada olevate lepingute põhjal on näha, et järjest enam paare võtavad arvesse tegelikud sissemakse suurused, mis

---

⁸¹ Kullerkupp, K., Kama, P. Vabaabieliu versus abieliu: varalised suhted muutuvate kooseluvormide kontekstis. *Juridica* 2002/6.

kinnisasja võõrandamisel aitavad vältida tüüpilisi vaidlusi vabaabielus elavate isikute puhul, olukorras, kus üks osapool on enda vara arvelt tasunud omafinantseeringu, kuid laen võetakse ühiselt. Arvestades, et krediidasutuste poolt soovitud omafinantseeringu protsent võib ulatuda 20%-ni kogu ostuhinnast, on proportsionaalselt tegemist suure erinevusega. Kaudsete tahteavalduste puhul lähtutakse isikute oletatavast tahtest võttes arvesse konkreetse vabaabieli eelnevat käitumismustrit, seejuures tuleb hinnata iga paari tahteavaldusi eraldiseisvalt.

Kõige suurem erinevus vabaabieli ja registreeritud kooselu puhul esinebki varalistes suhetes. Kui kooselulepingut sõlmides tehakse valik varasuhte osas ning mõlemale osapoolle on teada nende varaline positsioon, siis vabaabieli puhul lähtutakse paljuski omavahelistest suulistest kokkulepetest, mida hiljem kohtus tõendada on oluliselt keerulisem. Seda näiteks olukorras, kus kinnisasi kuulub ühe vabaabieli partneri ainuomandisse, aga mõlema partneri sissetuleku arvelt tehakse remonti, on hiljem maksekviitungite puudumisel kulude hüvitamise nõue komplitseeritud. Veel keerulisem on tõendada ühist osa omandi puhul, mille ehitamisel on tehtud tööd ning sellega panustatud ühise elukoha parendamisse. Ühisvara varasuhte puhul on ühe registreeritud elukaaslase käsutusõigus piiratud ning sellega kaitstakse teise registreeritud elukaaslase õiguseid ühisomandi võõrandamisel. Samas kui kinnisasi kuulub registreeritud elukaaslase lahusvara hulka, ei erine registreeritud elukaaslase õigused suuresti vabaabielus olevate isikute õigustest ning käsutuspiirangut ei kehti.

Ainsa erandina kitsendab PKS § 27¹ lg 2 analoogia korras ühe registreeritud elukaaslase õigust käsutada perekonna eluruumi ilma teise nõusolekuta, kuid kehtivas seaduses registreeritud elukaaslaste osas kitsendus puudub. PKS § 27¹ lg 5 viitab omakorda PKS §-le 32 mis sätestab, et abikaasa nõusolekuta tehtud tehing on tühine. Nimetatud säte tagaks registreeritud elukaaslasele olulise eelise vabaabielus elava elukaaslasega võrreldes. AÕS §-st 90 tulenev vallasaaja valdaja omandi eeldus sisaldab endas reeglina ka kaasvaldaja kaasomandi eeldust, mis annab teatava kaitsepositsiooni nii (mitteomanikust) registreeritud elukaaslasele kui ka vabaabielus oleva isiku partnerile.⁸² Riigikohus on öelnud, et võlaõigusseaduse § 1037 lg 1 alusel nõude rahuldamise

---

⁸² Kullerkupp, K., Kama, P. Vabaabieli versus abieli: varalised suhted muutuvate kooseluvormide kontekstis. *Juridica* 2002/6.

eelduseks on, et kostja on rikkunud hagejate nõusolekuta nende omandit, muud õigust või valdust ning et ta on rikkumise teel hagejate arvel rikastunud, st saanud midagi, millel on harilik väärtus.⁸³

Pärimisseadus kohtleb vabaabielus ja registreeritud kooselus elavaid isikuid võrdselt – kumbki suhevorm ei anna õigust olla partneri seadusjärgne pärija. PärS § 16, mis käsitleb abikaasat kui seadusjärgset pärijat ja PärS § 18, mis käsitleb kohalikku omavalitsust kui lõppastmes seadusjärgset pärijat on ainsad eristused seadusjärgsete isikute ringis, kes ei ole pärandaja sugulased. Tegemist on olnud ka seadusandja kindla sooviga anda seadusjärgne pärimisõigus ainult pärandaja abikaasale, sest vastavasisuline säte eemaldati kooseluseaduse tekstist eelnõu menetlemisel. Samas võib eeldada, et isikud, kellel on võimalik sõlmida abielu või registreeritud kooselu, kuid on otsustanud vabaabielu kasuks, ei soovigi omavahelisi suhteid rohkemal määral reguleerida kui seda on ühised tahteavaldused. Vabaabielus elavatel isikutel on sarnaselt registreeritud elukaaslastele võimalik sõlmida kas testament või pärimisleping. Olukorras kus üks partneritest on surnud ning ta ei ole koostanud testamenti, on siiski üleelanud partneril õigus eraldada pärandvarast tema omandisse kuuluvad esemed.

Inglismaal teatud juhtudel on vabaabielus elanud üleelanud partneril õigus kui ülalpeetav taotleda pärandvara arvelt toetust, kui pärandaja panustas tähelepanuväärsel osal elukaaslase mõistlikesse kuludesse.⁸⁴ Lisaks on Brian Sloan oma artiklis toonud võrdluseks seadusandluse Austraalias, kus ei tunnustata mitte ainult *de facto* suhteid vaid ka lähedasi suhteid ning konkreetsetele kriteeriumitele vastav isik võib esitada nõude kaalutlusõiguse kohaldamiseks, millega võib ümber lükata isiku testamendivabaduse õiguse. Siiski ma leian et pärandiküsimused peaksid olema pärandaja otsustada ning oleks vale tunnustada isiku õiguseid pärandaja varale, kui pärandaja ise ei ole seda soovinud. Erandina saab välja tuua sundosa saama õigustatud isikud, kuid neil on õigused vastavalt pärimisseadusele. PärS § 104 nimetab sundosa saama õigustatud isikutena alaneja sugulase, vanemad või abikaasa. Välisriikide seadusandjad on otsustanud suuremal määral kaitsta isiku, kes pärandaja eest viimastel hetkedel hoolitseb, õiguseid, kuid ma leian, et Eestis ei ole selline regulatsioon mõistlik, sest iga inimene saab vormistada koduse testamendi. Samuti on

---

⁸³ RKTko 3-2-1-8-08.

⁸⁴ Sloan, B. The Concept Of Coupledness In Succession Law. The Cambrian. The Cambridge Law Journal, Vol. 70, No. 3 (November 2011), pp. 623-648.

Riigikohus oma lahendis öelnud, et testamendiga oma vara teistele isikutele edasi andmise õigus on oluline osa vabadusest, mida isik oma vara suhtes omab ning et PS § 32 lg 4 kaitseb muu hulgas pärandaja vabadust oma vara temale meelepärastele isikutele pärandada.⁸⁵

Eestis võib öelda, et on kolm erineva kaaluga suhte vormi – vabaabielu, registreeritud kooselu ja abielu. Samas järjekorras muutub järjest keerulisemaks suhte vormistamine ja samas järjekorras lisanduvad suhtega seotud õigused ja kohustused suhte kestel ja selle lõppedes. Kuigi registreeritud kooselu ja vabaabielu on paljudes aspektides sarnased võimaldab kooseluleping siiski kirja panna ja ka kolmandate isikute jaoks defineerida suhtes kehtestatud tahteavaldused. Seltsingulepingut samas aga ei saa käsitleda kui perekonnasuhete reguleerimiseks mõeldud võlaõiguslikku lepingut. Võimalik on konkreetsete ühiste tegevuste teostamine seltsingu alusel, kuid mitte perekonna õiguste ja kohustuste määratlemine seltsingu sätete alusel. Samas on tõenäoline, et kuniks kõik kooselus elavad paarid ei ole sõlminud kas registreeritud kooselu või abielu, tuleb teatud juhtudel siiski seltsingusätteid kasutada.

---

⁸⁵ RKÜKo 3-2-1-73-04.

KOKKUVÕTE

Kooseluseadusega koos pidi jõustuma ka kooseluseaduse rakendamise seadus, mille eesmärk oli muuta kooseluseaduse alusel sõlmitavast kooselulepingust tulenevad õigussuhted eelkõige kolmandate isikutega selgemaks ning anda kooseluseadusele ka praktiline kasutusvõimalus. Rakendusaktide vastu võtmata jätmisega on aga riik loonud olukorra, kus normipõhiselt tõlgendades ei ole alati võimalik jõuda tulemuseni, mis oleks ettenähtud seaduseid ja määruseid muutes. Kooselulepinguga sooviti elukaaslastele pakkuda võimalikult suur vabadus otsustamiseks, millised on nende omavahelised kokkulepped selle õigussuhte ajal. Võrdluses teiste perekonnasuhete mudelitega on kooseluleping oma seaduses sätestatud õiguste ja kohustuste mahuga keskmine valik – kooseluleping pakub defineeritud kokkuleppeid võrdluses vabaabieliu vastastikkuste tahteavaldustega, kuid ei taga registreeritud elukaaslasele niivõrd laiapõhjalisi õiguseid nagu sätestab perekonnaseadus abielu sõlmimisel. Tegelikult on perekonnasisesed varaküsimused keerulised ja on küsitav kui suures ulatuses tajub keskmine inimene konkreetsete kokkulepete vajalikkust ning kas seadusandja on teinud õige valiku eelistades lepinguvabadust.

Magistritöö eesmärgiks oli analüüsida, kas kooseluseadus oma kehtival kujul on toimiv seadus ning kas kooseluleping võrdluses teiste perekonnasuhete korraldamise võimalustega on vajalik Eesti ühiskonnas või on tegemist pigem kehvaga alternatiiviga juba olemasolevate mudelite kõrval.

Töö hüpoteese oli kaks:

- 1) kooseluseadusest tulenevate õiguste ja kohustuste ja perekonnaseadusest tulenevate õiguste ja kohustuste erinevus on laiaulatuslik ja seadusandja pool taotluslik valik regulatsiooni koostamisel;
- 2) kooselulepingul on oma positsioon perekonnasuhete reguleerimisel ka olukorras, kus kõikidel isikutel on õigus vabalt valida endale sobiv perekonnamudel.

Mitteabielulises kooselus elavate isikute omavaheliste suhete reguleerimise vajadust toetavad mitmed allikad. Olukorras, kus Riigikogu on rakendusaktide vastu võtmata jätmisega tekitanud õigusliku ebaselguse on Riigikohtu tõlgendused peaaegu ainsaks õigusallikaks, millest õiguspraktikutel ja riigiasutustel on võimalik oma tegevuses lähtuda. Arvestades asjaoluga, et kooseluseadus ei

toimi täielikult sellises ulatuses nagu planeeritud, möönan, et seaduse kehtetuks tunnistamine tekitaks veel suurema õigusliku probleemi ning rikuks õiguskindluse põhimõtet. Registreeritud elukaaslaste peamise kohustusena näeb kooseluseadus ette ülalpidamiskohtuse, mis suures osas on võrreldav perekonnaseadusest tuleneva ülalpidamiskohustusega, kuid erineb osas, mis näeb ette elatise pärast kooselu lõppemist. Kooselu kestel tehtud valikud peresuhetes jätkuvad oma tagajärgedes tihti ka hiljem ning leian, et siinjuures ei ole seadusandja soovinud määratleda registreeritud elukaaslaste vahelisi kokkuleppeid suuremas mahus kui elementaarne partneri toetamine ja ülal pidamine suhte kestel. Kokkuleppele jõudmine tähendab kompromissi ning mida suurem on lepinguvabadus, seda kehvemini on kaitstud nõrgema poole huvid. Siinkohal ei ole võimalik seadust ka kuidagi erinevalt tõlgendada, sest seadus sätestab sellise kokkuleppe osas sõnaselgelt valikuvabaduse. Uurides kooseluseaduse esialgset eelnõud võrdluses kehtiva seadustekstiga on märgatav oluline erinevus kooseluseaduse ja pärimisseaduse omavahelises põimimises. Võrdluse tulemusena saab järeldada, et seadusandja ei ole tahtnud anda registreeritud elukaaslastele sama laiaulatuslikke perekondlike sidemete tähendust, kui on see sätestatud perekonnaseaduses.

Abielu ja registreeritud kooselu võrdlus toob esile asjaolu, et oma üldistes sõlmimise tingimustes, kui välja arvata abielu rangem isikukoosseis, on kaks nimetatud institutsiooni nõuetelt analoogilised. Sõlmimise eeldused on samad, kuid vorm ja tagajärjed on erinevad. Perekonnaseadus käsitleb abikaasa õiguseid oluliselt pikemas ajaühikus ning ei sea piiriks ka abielusuhte lõppemist. Samas eeldab kooselulepingu sõlmimine isikult väga head ülevaadet erinevate kokkulepete vajalikkusest ning parimal juhul analüüsi õigustest ja kohustustest mis erinevad abielu ja registreeritud kooselu puhul, et teha informeeritud otsus. Erinevate institutsioonide võrdluses peab tõdema, et erisooliste isikute puhul, kellel on võimalik valida abielu ja registreeritud kooselu vahel, soovitaksin kuni kooseluseaduse rakendamise seaduse vastu võtmiseni sõlmida abielu, sest tänases kehtivas õiguskorras on see oluliselt põhjalikumalt reguleeritud ning tagab suuremal määral suhte nõrgema poole kaitse. Seevastu juhul kui seadusandja jõuab ühel hetkel rakendusaktide vastu võtmiseni, ei pea enam lähtuma puuduliku regulatsiooni probleemidest vaid saab sisuliselt diskuteerida, milline ametlik kooseluvorm sobib konkreetsele paarile.

Olukorras kus kõikidel isikutel on võimalus valida kõikide kooseluvormide vahel – vabaabielu, registreeritud kooselu ja abielu, on võimalik tajude tegelikku olukorda elanike soovidest oma perekonnasuhete korraldamise. Leian, et tänapäeva ühiskonnas on oluline võimaldada alternatiivseid regulatsioone, mis erinevad sisuliselt mitte vormilt. Isikud peavad saama valida kui suurel määral nad soovivad riigipoolset sekkumist ning sellega kaasnevaid õiguseid ja teha selle põhjal oma informeeritud otsus. Kooseluseaduse lihtsustatud võimalus muuta oma registreeritud kooselu abieluks minu järelduse kohaselt hetkel kehtiva seaduse alusel ei tööta. Pigem muudab ta protseduuriliselt olukorra aeganõudvamaks ja segasemaks. Selleks, et nimetatud võimalusel ka reaalne kasutusala oleks, tuleks vastu võtta rakendusaktid.

Kooselulepingu ja seltsingulepingu võrdluses saab välja tuua, et seltsinguleping on oma omadustelt veel abstraktsem lepinguvorm. Seltsingu võivad luua ükskõik kes ning oma isikukoosseisu ja sätete sisu poolest sarnaneb ta pigem mõnele majanduslikule ühendusele kui perekonnale. Sellest võib järeldada, et kooseluseaduse regulatsioon on ikkagi Eestis vajalik, sest seltsing tihtipeale oma tunnustega ei paku mitteabielulises kooselus elavatele isikutele mingeid tagatisi ning seltsingusätteid on võimalik teatud tingimustel kasutada pigem suhte lõppemisel ja sellega seotud vara jagamisel. Vabaabielu on muutunud Euroopas järjest sagedasemaks kooseluvormiks mistõttu järjest enam riike on koostanud või planeerivad koostada meile analoogilise registreeritud kooselu võimaluse. Siiski ka seadusaktide puudumisel saab vabaabielust rääkides välja tuua suhte tekkimise peamised tunnused ning analüüsida võimalike tahteavalduste sisu ja kokkulepete ulatust. Välisriikides on vabaabielus elavatele isikutele antud siiski teatud õigused partneri surma korral, seejuures ei piiritleta õigusteks tekkimiseks vajalikku suhet romantilise suhtena, vaid koosseisu moodustavad ka head tuttavad, kes hoolitsevad teineteise toimetuleku eest. Leian, et olukorras kus riik on võimaldanud lisaks vabaabielule ka kooselu registreerimise ning abielu, ei ole mõistlik laiendada täiendavaid õiguseid vabaabielu partnerile, sest oma suhete reguleerimiseks on antud palju valikuid.

Magistritöö hüpotees, et kooseluseadusest tulenevate õiguste ja kohustuste ja perekonnaseadusest tulenevate õiguste ja kohustuste erinevus on laiaulatuslik ja seadusandja pool taotluslik valik regulatsiooni koostamisel, leidis osaliselt kinnitust. Seadusandja on eelnõu menetlemisel jätnud seaduse lõplikust tekstid välja õigused, mis eelnõu alguses tekstis sisaldasid. Samuti on seadusest

tulenevate õiguste ja kohustuste maht väiksem ning täiendavates korraldustes tuleb kokku leppida ühiselt kompromissile jõudes. Asjaolu, mis paneb osaliselt kahtlema seadusandja soovi luua kaks sisuliselt alternatiivselt regulatsiooni, on asjaolu, et kooseluseaduse rakendamise seaduses on muudatustena väljatoodud mitmed parandused, mis toovad registreeritud kooselu olemuselt lähemale abielule.

Teise hüpoteesina tõin välja, et kooselulepingul on oma positsioon perekonnasuhete reguleerimisel ka olukorras, kus kõikidel isikutel on õigus vabalt valida endale sobiv perekonnamudel, mis minu jaoks leidis kinnitust. Ma leian, et perekonnasuhete arengu eesmärgist tulenevalt on äärmiselt oluline võimaldada elanikele sisuliselt alternatiivseid regulatsioone ning kohati tundub selgusetu, miks on riigid loonud kaks identset seadusandlust, mis erinevad vaid protseduuriliselt või kaotanud üleüldse täielikult ära registreeritud kooselu ning teinud abielu sõlmimise ainsaks võimalikuks viisiks kuidas oma kooselu ametlikuks muuta, seda ka olukorras, kus kõigile isikutele ei pruugi abielu institutsioon üldse sobida. Ma loodan, et kui tulevikus seadustatakse abielu kõigi jaoks otsustab Eesti minna pluralistliku mudeli suunda, sest inimesed peaks saama otsustada millised õigused ja kohustused nende suhte osas kohalduvad.

THE NECESSITY OF THE REGISTERED PARTNERSHIP AGREEMENT IN REGULATING FAMILY RELATIONS

The Registered Partnership Act was adopted by the Estonian Parliament almost nine years ago, but to date the legislation of the Registered Partnership Implementing Legislation Act has not gone beyond the first stage of the procedure involving passing of the legislation in Estonia. The initiation of the draft law on registered partnership was the reason behind an increasingly occurring tendency of Estonian society, according to which couples do not want to enter into marriage and live in cohabitation. As a result, a large number of people are expected to be in a vulnerable economic situation. In addition, the Registered Partnership Act created for the first time an opportunity for same-sex couples to officially define the rights and obligations applied to their partnership and make them visible to third persons. A registered partnership agreement, although similar to marriage in many aspects, still constitutes a separate institution, and the main differences are visible precisely in the scope of rights and obligations guaranteed by law. When developing the draft of the Registered Partnership Act, the legislature preferred freedom of contract and adopted the Registered Partnership Act, which essentially offers residents an alternative regulation to marriage or cohabitation.

A registered partnership agreement was not created in Estonia as an alternative to marriage for persons of the same-sex, as more and more opposite-sex couples prefer to enter into a registered partnership agreement, because marriage is accompanied by certain traditions and a stigma that is not suitable for everyone. However, the currently valid Registered Partnership Act is only partially functional due to the failure to adopt the Registered Partnership Implementing Legislation Act. The Registered Partnership Implementing Legislation Act contained important reference provisions for the operation of the law together with other laws in a common legal space and were the basis for the registration of the registered partnership agreement by notaries, which would ensure legal clarity for registered partners and reliable data for third parties when making legal transactions. Due to the lack of regulation, a situation has arisen where legal advisers consciously recommend that persons who have the opportunity to enter into marriage, refrain from entering into a registered partnership agreement until the Registered Partnership Implementing Legislation Act is adopted. However, this inhibits the development of family relations in Estonia and still leaves without state

protection a person who would like to regulate their partnership, but for whom marriage as an institution is not suitable.

In Estonia, there are currently three family relationship models to choose from - cohabitation, registered partnership, and marriage. These are different institutions both in terms of form and rights and obligations, and in order to make an informed choice, it is necessary to be aware of various nuances that may not be understandable at first glance. Marriage, in respect of which the legislator has left little decision-making power to individuals, is undoubtedly the most popular form of organizing family relations, and the potential situation in which the freedom of marriage applies to all individuals should also be analyzed. Is the registered partnership agreement losing its function in Estonian society or does it appear that one-sided regulation is a phenomenon of the past and residents need alternative ways to organize their relationship and related rights. The state cannot force people living in a permanent relationship to make their relationship official, be it in the form of marriage or registered partnership. Cohabitation is statistically an increasingly used form of relationship, and this tendency is likely to continue for a long time. Therefore, it is important to be aware of the positive and negative aspects of cohabitation and to analyze the possibilities provided by law to protect one's rights in a situation where these rights and obligations are not officially defined.

The aim of the master's thesis was to analyze whether the Registered Partnership Act in its current form is a functioning law and whether a registered partnership agreement is necessary in the Estonian society in comparison with other ways of organizing family relationships, or whether it is rather a poor alternative next to existing models.

The master's thesis consists of three main chapters, which are divided into subchapters, in order to structure the thesis according to the topic that needs to be analyzed and different aspects are distinguished. The first chapter analyzes the Registered Partnership Act and the registered partnership contract, the first subchapter focuses on the question of whether the Registered Partnership Act is necessary at all, how the Registered Partnership draft law was drafted, and whether the Registered Partnership Act is at the present moment in force at all. The second part of the first chapter then focuses on the analysis of the registered partnership contract. The preconditions for conclusion and invalidity, the maintenance obligation applicable to registered

partners and, lastly, the relationship between the Registered Partnership Act and the Law of Succession Act have been described. The purpose of the first chapter is to provide a general overview of the applicable law and of the contract to be concluded on the basis thereof, and to analyze the possible shortcomings that the wording of the law entails.

In the second chapter, a registered partnership agreement and marriage have been compared in order to provide an overview of the main differences between registered partnership and marriage according to the current law. First of all, the conditions of entering into a registered partnership agreement and marriage, as well as rights and obligations, have been analyzed, then in what respects does the Family Law Act and the Registered Partnership Act agree, and which Act gives the partners greater legal certainty. The necessity and the possibility of implementation of the transition to marriage under the simplified procedure added to the Registered Partnership Act are discussed. The second part of the chapter focuses on the possible joint functioning of registered partnership and marriage in a situation where the freedom of marriage is guaranteed for everyone, regardless of the gender of the partners.

In the third chapter, a registered partnership agreement, contract of partnership and cohabitation have been compared. The conditions of entering into a partnership contract and cohabitation, as well as the rights and obligations, have been analyzed in comparison with a registered partnership agreement. The aim is a more precise understanding of the partnership and thus the overall necessity of the Registered Partnership Act on the basis of the existing regulation. The second chapter is important in its comparison of three different regulations, with all of which attempts have been made to solve problems arising from family relationships and, as a result, to once again confirm whether the Registered Partnership Act has its place in Estonia or whether existing forms of cohabitation fill the gap in the law.

The text of several legal Acts and the underlying Registered Partnership draft laws and explanatory notes have mainly been analyzed in the work, as well as foreign and domestic legal literature and case law. Based on the purpose of the work, it was necessary to study the Act itself and the materials on which it is based, including amendments, opinions, and approvals. Court decisions were also important sources, as the Registered Partnership Act in its current form needs to be interpreted to

a large extent and case law is increasingly becoming an important source of law. I used legal literature as my source and analyzed the reports prepared by the two Chancellors of Justice of Estonia.

The main method used in the work is comparison, both at the national level and with foreign regulations to understand the current regulation on registered partnership in the Estonian legal system and its possible shortcomings. In addition, the current legal literature and court decisions have been analyzed in order to gain an overview of the problems that have arisen in practice and their solutions. As a result of the analysis, I have presented my views and substantiated them and based on legal sources, proposed possible solutions to the problem situations that have arisen.

Created with the Registered Partnership Act, the Registered Partnership Implementing Legislation Act was also supposed to enter into force, the purpose of which was to make the legal relations resulting from the registered partnership agreement concluded on the basis of the Registered Partnership Act clearer, especially with third parties, and to make the Registered Partnership Act practical. However, by not adopting the Implementing Acts, the state has created a situation where, when interpreted based on norms, it is not always possible to reach the result that would have been provided by changing the laws and regulations. The purpose of the registered partnership agreement was to offer life partners a great deal of freedom to decide what their mutual agreements are during this legal relationship. In comparison with other models of family relationships, the registered partnership agreement is a in the middle choice with the amount of rights and obligations stipulated in the law - the registered partnership agreement offers defined agreements in comparison with the mutual consent of a cohabitation, but does not guarantee the registered partner such broad-based rights as the Family Law Act stipulates when entering into a marriage. In reality, property issues within the family are complex and it is questionable how much of the law the average person perceives of what is specifically agreed upon and has made the right choice by preferring freedom of contract.

A comparison of marriage and registered partnership reveals that, in their general conditions, with the exception of a marriage only being possible between two people of the opposite sex, they are almost identical. As to say, the preconditions for concluding a contract are the same, but the

consequences of the contract are often different. The Family Law Act provides the rights of spousal maintenance for a significantly longer period of time and does not limit the maintenance with termination of the marriage. At the same time, concluding a registered partnership contract requires a person to have a very good overview of the necessity of different agreements and, in an ideal situation, the analysis of the rights and obligations that differ in the case of marriage and registered partnership should be performed in order to make an informed decision. A comparison of the various institutions shows that I would recommend marriage to persons of the opposite sex who are able to choose between marriage and registered partnership, as marriage is much more extensively regulated in the current Family Law Act and provides greater protection for the weaker party.

In the comparison between the registered partnership agreement and the partnership contract, it can be pointed out that the partnership contract is an even more abstract form of contract in terms of its characteristics. Anyone can create a partnership, and in terms of its personal composition and the content of its provisions, it is more like an economic association than a family. From this, it can be concluded that the regulation of the Registered Partnership Act is still necessary in Estonia, because the partnership contract, with its characteristics, often does not offer any guarantees to persons living in a non-marital cohabitation, and the provisions of the partnership can, under certain conditions, be used rather when the relationship ends, and the property related to it is divided. Cohabitation has become an increasingly common form of cohabitation in Europe, which is why more and more countries have created or are planning to create a registered partnership regulation similar to ours. However, even in the absence of legal acts, when talking about cohabitation, the main features of the relationship can be highlighted and the content of possible declarations of intent and the scope of agreements can be analyzed. In foreign countries, cohabiting persons are still granted certain rights in the event of the death of a partner, while the relationship necessary for the rights to arise is not defined as a romantic relationship, but also consists of good acquaintances who take care of each other's livelihood. I think that in a situation where the state has allowed registration of partnership and marriage in addition to cohabitation, it is not reasonable to extend additional rights to cohabiting partners, because many options have been given to regulate their relationships.

The first hypothesis of the master's thesis, that the difference between the rights and obligations arising from the Registered Partnership Act and the rights and obligations arising from the Family Law Act is a wide-ranging and intentional choice by the legislator when drafting the regulation, was partially confirmed. During the processing of the bill, the legislator has omitted the rights that were included in the original text of the bill from the final text of the law. Also, the amount of rights and obligations arising from the law is smaller, and additional arrangements must be agreed upon when reaching a compromise. The fact that partially casts doubt on the legislator's desire to create two essentially alternative regulations is the fact that the Registered Partnership Implementing Legislation Act contains a number of amendments that bring registered partnership closer to marriage in nature.

As a second hypothesis, I pointed out that the registered partnership agreement has its position in the regulation of family relations also in a situation where all persons have the right to choose the suitability of their family model, which was confirmed for me. I think that due to the goal of the development of family relations, it is extremely important to enable essentially alternative regulations for residents, and sometimes it seems confusing why countries have created two identical legislations that differ only in the ceremonial manner or have completely abolished registered partnership altogether and made marriage the only possible option legalize their cohabitation, even in the situation where the institution of marriage may not be suitable for everybody. I hope that when marriage is legalized for everyone in the future, Estonia will decide to go in the direction of a pluralistic model, because people should be able to decide which rights and obligations apply to their relationship.

KASUTATUD MATERJALID

Kasutatud kirjandus

1. Boele-Woelki, K., Fuchs, A. Same-Sex Relationships and Beyond. 3rd edition. Intersentia 2017, lk 21.
2. Jaadla, K, Torga, M. Välisriigis sõlmitud samasooliste abielu ja kooselu tunnustamine Eestis. – Juridica 2013/8.
3. Kalamees, P., Käerdi, M., Kärson, S., Sein, K. Lepinguõigus. Tallinn: Juura 2017, lk 318.
4. Kullerkupp, K., Kama, P. Vabaabielu versus abielu: varalised suhted muutuvate kooseluvormide kontekstis. Juridica 2002/6.
5. Liin, U. Pärimisleping ja selle seosed võlaõigusega. – Juridica 2003/10.
6. Pikamäe, P. Ootused-lootused ehk õiguspärase ootuse põhimõtte põhiseaduslikkuse järelevalve praktikas. - Juridica 2019/9.
7. Saare, K. Seltsing – kas leping või ühing? – Juridica 2003/1.
8. Scherpe, J. M., Hayward, A. The Future of registered partnerships. Intersentia 2017.
9. Sloan, B. The Concept Of Coupledom In Succession Law. The Cambri. The Cambridge Law Journal, Vol. 70, No. 3 (November 2011), pp. 623-648.
10. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M., Sein, K. Võlaõigusseadus III kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2021, lk 486.

Kasutatud Eesti normatiivallikad

1. Eesti Vabariigi põhiseadus. RT I, 15.05.2015, 2 ... RT 1992, 26, 349.
2. Kooseluseadus. - RT I, 16.10.2014, 1.
3. Perekonnaseadus. – RT I 2009, 60, 395 ... RT I, 22.12.2021, 15.
4. Pärimisseadus. - RT I 2008, 7, 52 ... RT I, 04.01.2021, 36.
5. Rahvusvahelise eraõiguse seadus. - RT I 2002, 35, 217 ... RT I, 26.06.2017, 31.
6. Sotsiaalkaitseministri määrus. Lapsendamise ettevalmistamise käigus läbiviidavad kohustuslikud toimingud ja nende sisu, lapsendamise sooviavalduses esitatavate andmete

- loetelu ja Sotsiaalkindlustusameti kogutavate dokumentide loetelu. RT I, 29.12.2016, 29, ... RT I, 31.01.2018, 3.
7. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - [RT I 2002, 35, 216](#) ... RT I, 22.03.2021, 8.
  8. Tõestamise seadus. - [RT I 2001, 93, 564](#) ... RT I, 22.12.2020, 47.
  9. Võlaõigusseadus. - [RT I 2001, 81, 487](#) ... RT I, 15.03.2022, 14.
  10. Välismaalaste seadus¹ - [RT I 2010, 3, 4](#) ... RT I, 08.07.2021, 17.
  11. Äriseadustik¹. - [RT I 1995, 26, 355](#) ... RT I, 12.03.2022, 12.

Kasutatud välisriikide normatiivallikad

12. Civil Code of the Netherlands. Book 1.
13. Civil Partnership Act 2004.
14. Constitution of Ireland, January 2020.
15. Marriage (Same Sex Couples) Act 2013.

Kasutatud kohtulahendid

A) Euroopa Liidu ja Inglismaa lahendid

1. EIKo 51362/09 *Taddeucci ja McCall vs. Itaalia*.
2. EIKo 29381/09, 32684/09 *Vallianatos and Others v. Greece*.
3. EIKo 30141/04 *Schalk and Kopf v. Austria*.
4. The Supreme Court of the United Kingdom. *Steinfeld and Keidan v Secretary of State for the International Development* 27.06.2018.

B) Eesti kohtulahendid

1. TrtRnKo 2-18-9933.
2. RKPJKm 51742.
3. RKTKo 3-2-1-10-13.
4. RKTKo 2-16-16114.
5. RKTKo 3-2-1-109-14.
6. RKTKo 2-18-255.
7. TlnRnKo 3-15-2355.

8. RKHK 3-3-1-19-17.
9. HMKm 2-20-5958.
10. RKÜKo 5-18-5.
11. RKTko 3-2-1-13-16
12. RKTko 3-2-1-8-08
13. RKÜKo 3-2-1-73-04

Kasutatud muud allikad

1. Civil Unions and registered partnerships. https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/registered-partners/index_en.htm (02.04.2023).
2. Eurostat. Marriage and divorce statistics. - https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics (16.04.2022).
3. Fergus, R., Same-Sex Couples and the Marriage Act 2015: Implications for Practice. - https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2700626 (01.04.2023).
4. Justiitministeerium. Kooseluseaduse eelnõu kontseptsioon. – <https://www.just.ee/media/457/download> (03.04.2022).
5. Karistusseadustiku ja perekonnaseaduse muutmise seaduse eelnõu (seksuaalse enesemääramise ja abiellumise epiiri muutmise). – eelvoud.valitsus.ee/main#potILeJ6 (05.04.2022).
6. Kooseluseaduse kehtetuks tunnistamise seaduse eelnõu (149 SE) seletuskiri.- <https://eelvoud.valitsus.ee/main#bBDzfNXd> (31.03.2022).
7. Kooseluseaduse eelnõu 650 SE I. – www.riigikogu.ee/tegevus/eelvoud/eelnou/ea84e71c-291a-4c91-88b0-bd64af650d21 (31.03.2022).

8. Kooseluseaduse eelnõu 650 SE I seletuskiri. –
www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ea84e71c-291a-4c91-88b0-bd64af650d21
 (31.03.2022).

9. Kooseluseaduse eelnõu 650 SE I muudatusettepanekute loetelu. –
www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ea84e71c-291a-4c91-88b0-bd64af650d21
 (31.03.2022).

10. Kooseluseaduse rakendamise seaduse eelnõu. 114 SE I. –
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/18e8dd8f-b83e-4218-8f92-82a438804790/Kooseluseaduse%20rakendamise%20seadus/> (18.04.2022).

11. Kooseluseaduse rakendamise seaduse eelnõu 114 SE I seletuskiri. –
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/18e8dd8f-b83e-4218-8f92-82a438804790/Kooseluseaduse%20rakendamise%20seadus/> (18.04.2022).

12. Kooseluseaduse rakendamise seaduse eelnõu 114 SE I muudatusettepanekud. –
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/muudatusettepanekud/18e8dd8f-b83e-4218-8f92-82a438804790/Kooseluseaduse%20rakendamise%20seadus>
 (18.03.2022).

13. Riigikogu. Hääletustulemused 09.10.2014 / 10:29. –
www.riigikogu.ee/tegevus/tooulevaade/haaletused/haaletustulemused-kohalolekukontroll/a85129ed-4873-4b9d-ac37-4788b6587fa0 (09.04.2022).

14. Siseminister Andres Anvelt. Seisukoht kooseluseaduse kehtetuks tunnistamise seaduse eelnõu 461 SE kohta. 02.06.2017 nr 1-7/172-2. –
<https://eelnoud.valitsus.ee/main#D4E3nWFB> (29.03.2022).

15. Sotsiaalministeerium. Poliitikaanalüüs abielu ja vaba kooselu; trendid, regulatsioonid, hoiakud. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 4/2008. –

https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/4_2008_abielu_kooselu.pdf (31.03.2022).

16. Teder, I. Õiguskantsleri seisukoht samasooliste partnerlussuhete reguleerimisest. - Õiguskantsleri Kantselei 23.05.2011.
17. Tobin, B. Demise of civil partnership an unfortunate consequence of marriage equality. <https://www.irishexaminer.com/opinion/commentanalysis/arid-40747191.html> (01.04.2023).

KASUTATUD LÜHENDID

1. KooS	Kooseluseadus.
2. PKS	Perekonnaseadus
3. PS	Eesti Vabariigi põhiseadus
4. PärS	Pärimisseadus
5. REÕS	Rahvusvahelise eraõiguse seadus
6. TsÜS	Tsiviilseadustiku üldosa seadus
7. TõS	Tõestamiseadus
8. VÕS	Võlaõigusseadus
9. VMS	Välismaalaste seadus ¹
10. ÄS	Äriseadustik ¹
11. EIK	Euroopa Inimõiguste Kohus
14. TrtRnK	Tartu Ringkonnakohus
15. RKPJK	Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium
16. RKTK	Riigikohtu tsiviilkolleegium
17. TlnRnK	Tallinna Ringkonnakohus
18. RKHK	Riigikohtu halduskolleegium
19. HMK	Harju Maakohus
20. RKÜK	Riigikohtu üldkogu

VÕÕRKEELSESED VÄLJENDID

<i>lex posteriori derogat priori</i>	hilisem seadus muudab varasema seaduse
<i>civil partnership</i>	tsiviilpartnerlus
<i>de facto</i>	tegelik